KOLMÅRDSNYTT

Jubileumsnummer

Kvällssol över Bråviken

Fotograf:
Pehr Hasselrot

10 år med KOLMÅRDSNYTT

– tidningen av, för och med Kolmårdsbor

KOLMÅRDSNYTT - en stolt tidning som firar 10 år!

I detta Jubileumsnummer har vi plockat ut ett 40-tal artiklar, av de ca 850 artiklar som skrivits under åren. Vi har valt artiklar om vår hembygd, vår fantastiska natur, hur det var förr i tiden, sådant som är typiskt för just Kolmården - lite historia helt enkelt och då ingår naturligtvis några av alla våra profiler. Några av artikarna är insända av Kolmårsbor. Lite om själva tiningsarbetet och några insändare finns också med.

Jubileumsnumret, som trycks upp i en begränsad upplaga, är alltså inte representativ för hur tidningen annars brukar vara sammanställd. Inga reportage från företag, föreningar eller från allt som händer i dag i samhället finns med, och heller inga annonser.

De första numren av Kolmårdsnytt var på 20 sidor i svart/vit, med bara omslaget i färgtryck. Snart fick vi råd med flera sidor och fyra färgsidor inne i tidningen. I dag är hela tidningen i flerfärgtryck och har ökat till 48 sidor. Hela Jubileumsnumret är ändå i färg, eftersom grundmaterialet alltid gjorts i färg. Alla tidningar finns tillgängliga på hemsidan. Läs om hur Kolmårdsnytt kom till i nummer 1, 2019 -
Från ”Nytt i Kolmården” till ”Kolmårdsnytt”

Vi alla i redaktionen som har haft och har den stora äran att få vara ute och göra reportage, träffa trevliga Kolmårdsbor, se fantastiska företag och livaktiga föreningar **tackar** för gott bemötande, positiv respons och all hjälp med tips och idéer om både gammalt och nyheter. **Tack** också till er alla som skickat in färdiga artiklar och insändare av olika slag.

Ett STORT TACK riktar vi till alla annonsörer, sponsorer och medlemmar som gör det ekonomiskt möjligt att ge ut tidningen. Alla Kolmårdsbor, Kvarsebobor och Stavsjöbor får den gratis fyra gånger om året. En kostnad på ca 35 000 kr per tidning för tryck och postutbärning. Vi hoppas att tidningen kan leva vidare med gamla och nya förmågor i redaktionen…

Trevlig läsning,
Margaretha Ericsson
Ansvarig utgivare.

Alla medarbetare som funnits med i Kolmårdsnytts redaktion under åren (även webbansvariga).
Dessutom finns det ett antal personer som suttit och sitter i styrelsen för föreningen Kolmårdsnytt.

Margaretha Ericsson

Monica Johansson

Louise T Gustafsson

Christina Folkeson

Monica Svensson

Ulla Landqvist

Gunnar Kryger

Olle Rosén

Inga-Britt Jernqvist

Ella och Linn Höög

Katrin Bjuhr

Stig Fritzell webb

Maria Höög webb

Liselotte Karlberg, Boström, webb

Barbro Westlund

Harriett Thorstensson

Ingela Granqvist

Jörgen Hassgård

Linnéa Gistrand

Jennifer Ekholm, Lodahl

Janelle och Jennifer Seitov

Kolmårdsnytt *är en religiöst och politiskt obunden tidning, som ges ut i fyra nummer per år till alla Kolmårdsbor. Ägare är en ideell förening. Allt arbete utförs utan ersättning. Utgivning och tryck finansieras via annonser, frivilliga medlemsavgifter och sponsorer.*

Kolmårdsnytt finns på Hemsidan www.kolmardsnytt.se
Där finns även alla äldre nummer tillgängliga.

Gilla oss på facebook

Kontakta oss!
Skicka idéer, synpunkter, reportage, insändare och annonser till redaktionen@kolmardsnytt.se
eller till Kolmårdsnytt c/o Margaretha Ericsson
Odenvägen 36, 618 30 Kolmården, Tfn: 070-633 06 40

Nr 1, 2010

KOLMÅRDSNYTT

Kolmårdsnytt nr 1, 2010

Kolmårdsnytt - ny tidning och hemsida

Efter ett drygt år utan lokal information satsar vi på att ta fram en ny lokal tidning samt även en lokal samlingsplats på internet!

Lokal information är viktig

Informationsbladet "Nytt i Kolmården", som funnits sedan 1989, upphörde för drygt ett år sedan på grund av indraget kommunalt bidrag i och med nedläggningen av Kolmårdens fullmäktige-beredning. Många saknar den samlade informationen om vad som händer i vår kommundel (enligt enkäts-var ca 95%), som delgavs oss Kolmårdsbor via detta blad fyra gånger per år.

Så här såg en del av framsidan ut av det allra första numret av "KOLMÅRDSNYTT". Det vara bara två sidor med information och en förhoppning om ett nytt nummer redan före sommaren. Det kom ett nummer i juni och ett höst- och ett vintenummer det året. Sedan dess har det kommit ut fyra nummer per år - och vi är nu inne på den 10:e årgången.

Alla nummer från 2010 och framåt finns att läsa på hemsidan: www.kolmardsnytt.se

Bli medlem

Betala 100 kronor per år så blir du medlem i den ideella förening som kommer att äga "Kolmårds-nytt". Då har du tillgång till både Kolmårdsnytt och hemsidan. Sätt

Du kan fortfarande stötta tidningen och bli medlem för 100 kr/år

Plusgiro: 55 79 40-4 eller Bankgiro: 638-4325

Nr 2, 2010

Brukar du se Antikrundan?

Ja, inte den som visas på TV.....Nej, här handlar det om rullstolspromenaden, som på skoj kallats så. Varannan måndag går ett helt gäng ut på en gemensam tur. Många är rullstolsburna, många är glada dragare och några gör sällskap med sin rollator som stöd.

Stämningen är alltid god, man hör skämt och skratt. Det brukar bli en tur på ungefär en timma, på lite olika vägar i centrala Krokek. Utgångspunkten är entrén till Valhallavägen 1.

Ingemar Lagerdahl

Hela året om försöker man gå ut tillsammans. Promenaderna har hållit på sedan mitten av nittiotalet. Då var det kyrkoherden, Barbro Westlund, som fick idén efter ett besök i Skåne. Och Louise Tottie, som då var diakonissa, hjälpte till att få hjulen att rulla. Ett par herrar har varit med från första början: Ingemar Lagerdahl och Olle Ahlin.

Olle Ahlin

- Vi har haft så skojigt, säger Olle.
Och nya medhjälpare saknas inte. Ofta blir man ett sällskap på omkring trettio som ger sig ut på en stunds trevlig samvaro.

Karin Pettersson

Du är också välkommen att vara med, hälsar Karin Pettersson, som numera håller ihop den glada skaran.

Text och bild: Christina Folkeson

Insänt

Krokeks kloster i fokus

Vad gör Marie och Anders?

Jo, de gör en ny utgrävning inom området vid Ödekyrkan, där Krokeks kloster en gång låg. Under några veckor i slutet av sommaren kunde de ta upp ett nytt litet schakt – och det var verkligen spännande att få stå intill en stund och följa deras arbete. Marie Ohlsén kommer att vid årsskiftet att ge ut en nyskriven bok om klostret. *Christina Folkeson*

Marie berättar själv mera

Vid årets arkeologiska undersökning placerade vi schaktet över den sydöstra kormuren, precis där muren övergår i absiden. Schaktet var inte stort men kom att ge svar på några frågor men väckte även många andra.

Koret och absiden var båda grundmurade med huggen storsten. Storstenen var lagd på ett utjämningslager som i sin tur placerats på urberget. Själva kyrkoväggen har varit helt byggd av tegel. Kordelen och troligen även absiden har haft flera fönster. Vi hittade flera bitar med fönsterglas men inga bevis för att de skulle ha varit målade eller färgade. Dessutom framkom även spikar som använts till träarbeten såsom takstol, fönster eller olika inredningar i kyrkan.

Kyrkans kor och absid har haft ett tegelgolv. Golvet var lagt i ett så kallat fiskbensmönster.

Förmodligen har hela denna del av kyrkan varit vitputsad. Vi fann rester efter puts som fortfarande satt kvar på den östra absidväggen.

Idag vilar resterna efter Krokeks kloster i en av de allra vackraste delarna av det östgötska landskapet. Klostret ligger i den nordöstra delen av Östergötland, alldeles på gränsen mot Södermanland. Egentligen borde klostret kallas konvent eftersom franciskanerna som levde i Krokek kunde röra sig fritt bland befolkningen och inte behövde stanna innanför klostermurarna. Det var således en öppen orden där deras huvudsakliga uppgift var att be, predika och tigga.

Franciskanernas ursprung går att söka i staden Assisi i Italien. Ordens grundare Franciskus utformade under 1220-talet de regler som kom att ligga till grund för hela ordens levnadssätt och rättesnöre. Franciskanernas lära spred sig mycket snabbt och nådde Sverige, där den första etableringen på fastlandet genomfördes i Söderköping redan år 1235. Under 1300-talet upplevde orden en tillbakagång men en kraftig expansion skedde under 1400-talet. Medlemmarna av orden bar under medeltiden grå kåpa och hade ett rep med knutar runt midjan. Knutarna symboliserade och skulle dagligen påminna om ordenslöftena; kyskhet, fattigdom och lydnad. Deras folkliga namn, gråbröder eller gråmunkar, berodde på den grå kåpan de bar. I och med reformationen stängdes samtliga kloster mellan 1520- och 1540-talen.

Krokeks kloster etablerades troligen någon gång mellan 1420- och 1440-talen, d v s under kung Erik av Pommerns regeringstid. Placeringen av klostret i Krokek kom att skilja sig från franciskanernas vanliga etablering till städerna. Deras närhet till stadsmiljöer var viktig eftersom de många människor som bodde i städerna och passerade dem möjliggjorde brödernas själavård och tiggeri. Franciskanorden levde även av de många gåvor och donationer som folket skänkte. Det kunde vara allt från mat, djur, stadsgårdar och åkrar till rena penningsummor. I gengäld ville donatorn att en evig bön skulle hållas över hans själ. Det var även vanligt att man betalade för en gravplats inom klosterområdet och helst en grav inne i själva klosterkyrkan.

Krokeks kloster kom att byggas i övergången mellan den djupa Kolmårdsskogen och slättbygden, längs med vägen mot Stockholm. Denna väg användes av kungen under sin eriksgata och naturligtvis av alla som hade ett ärende till och från Östergötland. Placeringen var genial och bröderna drev härbärge där de resande kunde stanna till för övernattning och erbjudas en bit mat. Naturligtvis passade bröderna på att även ge själavård.

Forts...

Klostret i Krokek följde i stort samma normer och strukturer för byggnaderna som fanns inom orden i övriga Europa. Kyrkan uppfördes i tegel på en grund av natursten. Kyrkan hade absid, kor, långhus och ett sidoskepp. Längden på kyrkan uppgick till cirka 45 meter. I kordelen fanns troligen korstolar för bröderna och lekbröderna. Det fanns säkerligen även valv i taket och rikligt med målningar på väggarna. Förutom kyrkan bör det funnits byggnader som använts som sovsal, matsal, kök, gästhärbärge och samlingssal. Dessutom fanns det nog även förvaringshus och brygghus.

Krokeks kloster har genomgått undersökningar med markradar, som visar på omfattande lämningar från klosterkyrkan. Det finns också antydningar till flera sidobyggnader kring en öppen gård. Strax utanför dagens kyrkogårdsmur finns även tydliga grunder till byggnader som går att se i markytan och som ingått i klosterområdet.

En av dessa har delvis undersökts arkeologiskt och ett mynt som hittades i ett golvlager visar att byggnaden användes under senare delen av 1400-talet. I huset, som var cirka 8 x 11 meter stort, har metall- och mathantering skett. Det är dock osäkert om dessa verksamheter har utförts vid samma tid. Inom klostret kan cirka 20 bröder ha verkat samtidigt men hur många lekbröder som fanns är svårt att uppskatta. Av klostrets föreståndare är det två som med säkerhet gått till eftervärlden: Ingolf och Jöns Petri. Fyra bröder är kända till namnet: Torben Eriksson, Sigfrid, broder Joan och Hinrik Tordsson.

Delar av klosterkyrkan undersöktes under 2009. Kyrkans grund är ytterst välbevarad och historiens vingslag gör sig gällande när man kan se och ta på murarna som uppfördes för nära 600 år sedan. Undersökningen berörde det sydöstra hörnet av kyrkans södra sidoskepp. I detta hörn fanns en liten utbyggnad med en vidhängande trappa. I skrivande stund är inte tolkningen av konstruktionen klar men det är ett spännande arbete som återstår att jämföra och studera andra franciskanska klosterkyrkor i Norden och ute i Europa.

Klosterkyrkans sydöstra hörn med en trappa synlig till vänster i bilden

Projektet Krokeks kloster inleddes under sommaren 2004. Initiativtagare och ägare till projektet är Krokeks hembygdsförening. De arkeologiska arbetena leds och genomförs av Östergötlands länsmuseum. Målsättningen med projektet är att försöka skapa en så fullständig bild som möjligt av Krokeks kloster. Projektet har finansierats med anslagna medel från olika fonder och stiftelser. Ytterligare arkeologiska undersökningar utförs under 2010 och en skrift är under produktion.

Marie Ohlsén, arkeolog, Östergötlands länsmuseum

Nr 3, 2010

Vad tycker du är bäst med Kolmården?

Allt är bäst här, men raggarbilar och godis gillar jag mest!

Vad tycker ni är bäst med Kolmården?

Kolmårdsnaturen! Och att vi bor här. Vi gillar också att det finns många badsjöar. Och djurparken förstås!

Nr 4, 2010

Vad tycker du är bäst med Kolmården?

Jag är fascinerad av Kolmårdsnaturen. Det blir inte vår om jag inte sett blåsipporna vid Marmorbruket.

90 år med ”Frälsis” i Krokek…

I höstas, närmare bestämt den 12 september, var det stort tårtkalas i Strömsfors. Jubilaren, med 90 år på nacken, var Frälsningsarméns kår i Krokek. Ännu äldre är huset där man håller till – det byggdes 1892. Under årens lopp har det byggts ut, fått vatten och avlopp och för drygt 50 år sedan även centralvärme i själva möteslokalen.

I det gamla röda huset har man mötts till gudstjänst och olika gruppsamlingar, ända sedan dess tillblivelse. Men 90 år har gått sedan soldaterna (som medlemmarna i Frälsningsarmén kallas) blev en egen kår, från att tidigare varit en utpost till Norrköping.

Jag mötte Britt-Marie och Leif Fredriksson, mor och son, som hör till de verkliga veteranerna i detta sammanhang. De visar mig många intressanta album, med gamla tidningsurklipp och foton från olika epoker.

Hur var själva början av Frälsningsarméns arbete här?

– Ja, det började ju faktiskt redan 1892, med söndagsskola och andra aktiviteter för barn och ungdomar. Musiken har också från början haft stor betydelse, berättar Leif, själv musiklärare till yrket.

– Under flera år har vi haft officerare eller kårledare på plats här, men vissa perioder har den lilla kåren inte haft ekonomi att anställa någon. Så arbetet har i mycket byggt på frivilliga insatser och väldigt många har ställt upp och hjälpt till, säger Britt-Marie. Då vi byggde till huset 1945, hade det även bildats en s k hjälptrupp, som arbetade hårt med att få huset restaurerat.

En grupp flickor spelar på tamburin år 1924

Jag har hört talas om något som kallas för Hemförbundet, vad är det?

– Jo, det är grupper med kvinnor, som är aktiva inom Armén, lite påminner det om de gamla syföreningarna, som funnits i många kyrkor. Kvinnor samlades för att sy, dricka kaffe och lyssna på intressanta gäster. Handarbetena såldes vid olika försäljningar och pengarna skickades ofta till projekt i andra länder. I Krokek har vi under drygt 50 år haft en aktiv hemgrupp, som bl a tog ansvar för ett fadderbarn i Indien. Just nu ligger dess arbete i Krokek nere, men kåren stöder fortfarande ett barnhem i Bolivia.

Vad händer idag i det gamla huset i Strömsfors?

– Barn och ungdomar möts där fortfarande i scoutgrupper och annat. Och vi har en musikskola, dit vi välkomnar alla som vill pröva på brassmusik, vi lånar också ut instrument, säger Leif. Vi har samlingar ibland på söndagarna, med inbjudna talare och så ansvarar vi regelbundet för gudstjänster och sångstunder på Krokeks dagcentral.

– På somrarna har vi under många år öppnat vår lokal för en mycket populär loppmarknad, som besöks av både Kolmårdsbor och turister. Och väldigt många skänker saker till denna, det är vi så tacksamma för!

Snart är det jul och då får vi väl se Frälsningsarméns gryta i Krokeks centrum igen?

– Vi ska allt ställa ut grytan även i år, det är ju vår insamling till behövande människor. Och de finns även i Sverige, människor med besvärlig ekonomi. Pengarna kan användas till julbord för ensamma, lägervistelser för exempelvis ensamma mammor med barn, presentkort på matvaror eller matkassar.

Själva idén med en ”julgryta” kom för över 100 år sedan från USA, där en officer i Frälsningarmén, Joseph McFee, hade fått problem. Han hade lovat ge mat till tusen av de fattigaste i staden, men hade inte pengar att köpa mat för. På nätterna låg han vaken, bad och tänkte på hur han skulle lösa detta. Resultatet blev en gryta med texten ”Håll grytan kokande!” och 1907 kom julgrytan även till Sverige. För insamlingen det året kunde man bjuda in 1 600 människor till en ordentlig julmiddag i Stockholm.

Tack, Britt-Marie och Leif för det ni berättat om Frälsningsarmén i Krokek! Vi skickar också med deras varma ”Välkommen” till de olika aktiviteterna i Strömsfors!

Text: Katrin Bjuhr

Insänt

Tittut på Marmorbruket

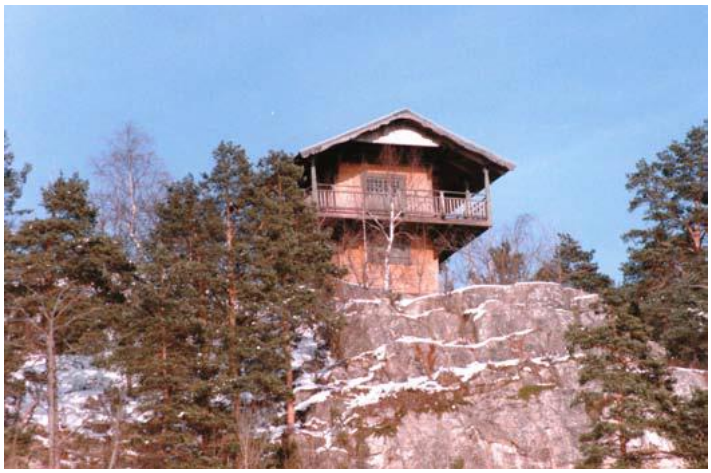

Fataburen på Tittut i början av 90-talet

Tittut är namnet på det lilla lusthus som ligger på Marmorbrukets höga brant, som stupar rakt ner mot Bråvikens blånande vatten. Tittut förtjänar väl sitt namn för från altanen har man en hänförande utsikt över Bråvikens vatten, holmar och skär. Man ser långt ut över Vikbolandet och siluetter av många kyrktorn. Vid vackert väder är sikten mer än 6 mil. Längst bort till höger Norrköping och åt andra hållet mynningen av Bråviken.

Tittut byggdes av brukspatron J N Ekerman som köpte Marmorbruket 1812 och verkade där till sin död 1836. Exakt byggnadsår finns inte angivet, men troligt är att det uppfördes någon gång mellan 1818 och 1823.

Under Ekermanska tiden skapades vid Marmorbruket många litterära kontakter. Per David Amadeus Atterbom, som var gift med brukspatron Ekermans syster Ebba af Ekenstam, besökte Marmorbruket vid flera tillfällen. Lusthuset Tittut blev i perioder hans författarstuga. Så här skildrar han ett av sina besök på Marmorbruket.

Fataburen mot väster

”Nu lever jag på ett av de skönaste ställen i Norden, ja, i Europa; brukspatron Ekermans Marmorbruk i Kolmården vid stranden av Östersjön. Men det fordrades att skriva ett ark fullt, om jag skulle bjuda till att skildra denna lika imposanta som förtjusande natur, som förenar Sveriges och Tyrolens skönhet.”

Från Tittut daterar Atterbom den 7 juli 1824 ett brev till diktarvännen Euphrosyne (Julia Nyberg). Här fullbordar också Atterbom den första upplagan av sitt berömda verk ”Lycksalighetens ö”.

Här vid Tittut kommer också Carl Jonas Love Almqvist in i bilden. På en resa träffar han vid Wreta gästgiverigård brukspatron Ekerman som bjuder in honom som gäst till Marmorbruket. Detta var år 1827 och Almqvist berättar i brev om mötet med ”gubben” Ekerman och besöket vid Tittut. Almqvist skriver: *”Utsikten kan icke jämföras med något annat än Skillingmark, likväl vidsträktare”*

Fataburen mot öster

Almqvist besökte Marmorbruket ett flertal gånger. Det berättas hur han stängde in sig i Tittut för att få var i fred. Här i den gudomliga omgivningen låter han några av sina gestalter i ”Drottningens juvelsmycke” skymta fram. Den sägenomspunna Tintomara strövar omkring i skogen och sjunger sin tjusande sång. *”Mig finner ingen, ingen jag finner. Alm, hägg och hassel blomstra för vind. Jag ler åt alla, alla le åt mig”* osv. Almqvist låter även de två adelsmän som deltagit i konspirationerna mot Gustav III gömma sig vid Marmorbruket.

Forts...

Torsten Fogelqvist, som var gift med Edward Ringborgs dotter Alice (Edward var under slutet av 1800 talet största aktieägaren i Marmorbruket AB), tillbringade många somrar på Marmorbruket. Vid Tittut översatte han Ibsens ”Kjaerlighedens komedi”. Utsikten från Tittut över Bråviken, de solbelysta bergen och den underbara naturen har inte förändrats mycket sedan Atterboms tid. Allt är lika förtrollande vackert.

Tittut kallas också Fataburen, antagligen för sitt höga och lite ranka utseende. Ordet fatabur står för förrådskammare eller visthusbod, men så har aldrig varit fallet med Tittut. Det har i alla tider fungerat som ett lusthus med en fantastisk utsikt, och som plats för avskildhet, där man kan sitta i sina egna tankar.

Efter att Marmorbruket var satt i förskingring efter 1969, och brukets fastigheter såldes ut, så försvann också det naturliga ansvaret för alla göranden och låtande som hör till en by. 1972 bildades Marmorbrukets Byalag med avsikt att bevara Marmorbrukets natur och kultur så att det skulle vara angenämt att bo och vistas där. Fataburen var då i ett bedrövligt skick, på gränsen till fallfärdigt, men skulle kunna vara en naturligt samlande punkt och en perfekt ”klubbstuga”.

Familjen Wachtmeister var då markägare och tillskrevs 1972 om möjligheten att skänka fataburen till Byalaget för just nämnda ändamål. Fataburen skänktes och ett stycke mark utarrenderades på 49 år. Efter omfattande reparation blev huset i ett bra skick för olika aktiviteter som t.ex. kräftskivor och vigsellokal.

Text och foto*: Anki Negendanck och Christer Eriksson*

Nr 2, 2011

Insänt

Svintuna Kvarn

I Kolmården finns en klenod som är mer än väl värd att bevara, nämligen Svintuna Kvarn.

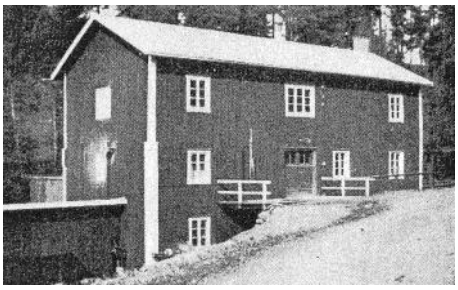

Svintuna Kvarn 1950 - ”Svenska Kvarnar”

Många vet säkert att det i samband med Svintuna Marknad mals mjöl i kvarnen men det kanske inte är så många som vet dess historia.

Svintuna Kvarn september 2010

På platsen har det funnits kvarnverksamhet ända sedan 1000-talet. Grunden till den nuvarande kvarnen lades i slutet av 1300-talet och 1399 ägdes den av drottning Margareta (1353-1412). I början på 1400-talet tillhörde kvarnen privata familjer och omkring 1470 övergick kvarnen i Franciskanermunkarnas ägo. Munkarna hade sin hemvist i Krokeks kloster vid ödekyrkan, och ägde kvarnen i många år. Efter det övertogs den av Gustav Wasa och den var i kronans/statens ägo fram till 1722 då den kom att ägas av Stafsjö bruk.

De flesta bönderna kom från Vikbolandet och hade stora möjligheter att odla säd, men sämre möjligheter att mala den, då det inte fanns någon vattenkraft där. Man skeppade säden över Bråviken och landade den vid Kvarnbryggan som ännu, dock i dåligt skick, finns just nedanför kvarnen.

Efter 1722 och fram till 1968 ägdes kvarnen ömsom av kronan (s.k. tullkvarn, att kronan förtullar, det vill säga tar en del av mälden som avgift) och ömsom av privatpersoner.

I början på 1900-talet ägdes kvarnen av Carl Johan Stenqvist som 1912 arrenderade ut den till Johan Adolf Zetterberg som köpte den 1931. Den siste ägaren var sonen Harald Zetterberg som brukade den fram till augusti1968.

Kolmårdens kommun köpte då kvarnen för att komma åt dämningsrätterna för Älgsjön, Böksjön och Svinsjön. Kommunen behövde detta då man i större utsträckning skulle bebygga områdena runt dessa och naturligtvis även runt Svintunaån. Kvarnen fick nu under ett antal år ”ligga i träda” och det hände inte så mycket med den förrän Kolmårdens kommun inkorporerades i Norrköpings kommun 1971.

Dåvarande stadsträdgårdsmästaren Stig Hellerström såg kvarnen som den klenod den är och ett dokumentations- och upprustningsarbete påbörjades . Detta arbete innebar upprustning av samtliga byggnader, tillverkning av ett nytt vattenhjul då man redan 1930 hade tänkt byta det gamla hjulet, men det blev alltså inte gjort förrän nu.
Kvarnen kunde sedan återinvigas den 25 maj 1976.

Sedan 1984 har Lions Club Kolmår-den arrangerat Svintuna Marknad. I samband med denna maldes mjöl i kommunens regi. Denna kunskap överfördes sedan till Sammey Björck, Sune Fäldt, Ove Paulin och Eyvind Larsson från Lions Club Kolmården, som nu i cirka tio års tid utfört detta.

Då Lions övertog malningen, började man även se över inte bara det stenpar man hittills använt, utan även valskvarnen, sikten och elevatorn. Lions har även bekostat många nya remmar och installerat all den belysning som gör att besökarna nu verkligen kan se allt som finns i kvarnen.

Forts...

Det finns fyra olika typer av vattendrivna kvarnar:

1. Skvaltkvarnen, vilken troligen är den äldsta typen där en vertikal axel har ett horisontellt vattenhjul som direkt driver kvarnstenen. Dessa kvarnar var mer av typen husbehovskvarnar. Skvaltkvarnarna hade oftast en liten fallhöjd på bara mellan 0,9 och 1,2 m.

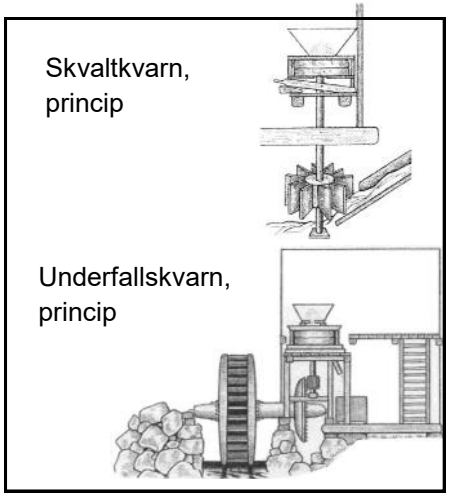

2. Underfallskvarnar, där vattenhjulet är vertikalt och vattnet passerar under hjulet. Dessa kräver stort vattenlopp men ringa fallhöjd.

3. Bröstfallskvarnar där vattnet träffade hjulet strax under den mittersta delen.

4. Överfallskvarnar som delades upp i två typer:

Överfallshjul vid damm
Överfallshjul med lång ränna.

Svintuna Kvarn är av typen Överfallshjul med lång ränna, lite intressanta data:

Vattenrännans längd är c:a 60 m lång och leder in i startmagasinet som är ett 6,5 m3 stort kar som behövs för att få extra kraft vid starten av vattenhjulet.

Vattenhjulet har en diameter på c:a 6 m, är försett med 50 fack som vart och ett är 1,3 m brett och 0,27 m djupt. Effekten vattenhjulet utvecklar kan i gynnsamma fall uppgå nästan till 10 hk.

När man skall mala mjöl i stenparet skall vattenhjulet snurra med 7,5-8,5 varv/min vilket ger en rotationshastighet på löparen (den roterande stenen) på c:a 120 varv/min. Löparen väger någonstans mellan 1-1,3 ton Så det är stor massa som sätts i rörelse när man kör kvarnen.

Inställningen av avståndet mellan löparen och liggaren (den stillastå-ende stenen) bestäms genom att man höjer och sänker en stock med en lagringspunkt, dubbpannan, för den vertikala axeln. Detta sker genom att vrida på en trapetsgängad skruv av samma typ som förr fanns på domkrafter.

Svintuna kvarn fick sitt nuvarande utseende 1938 då den tredje våningen byggdes till för att man skulle sätta upp en valskvarn, en plansikt och en elevator. Detta gav möjligheter att kunna mala riktigt rent vetemjöl, som bl.a. kräver att mjölet siktas minst fyra gånger.

Det som står närmast på programmet nu är att försöka få kommunen att ta tag i främst det yttre underhållet, då kvarnrännan och startmagasinet bara är mycket provisoriskt ”fixade” för att vi skulle kunna köra kvarnen vid senaste marknaden (vilket vi tackar för). I samband med marknaden uppdagades också att golvet i det rum, som när restaureringen pågick, blev matrum för ”jobbarna” helt har ruttnat upp och man går nu bara på plastmattan som finns där.

Lions Club Kolmårdens förhoppning är att kvarnen skall kunna visas mer ofta för allmänheten och kanske även att kvarnen skulle kunna ingå som en del i skolundervisningen, både i historia men även när det gäller mekanik/teknik och inte minst inom miljöområdet när det gäller alternativa kraftkällor.

Se mer på Lions hemsida www.lionsclubkolmarden.se där det även finns en liten film som visar kvarnen i arbete.

Skrev och fotograferade gjorde
Eyvind Larsson
Lions Club Kolmården

Nr 3, 2011

Kolmårdsnytt fanns i år på Svintuna marknad!

Både Kolmårdsbor och utsocknes var intresserade av vår tidning. Vi fick många trevliga samtal och ett antal nya medlemmar. Varje bidrag behövs så väl för att vi ska kunna betala tryck- och distributionskostnader. Allt annat arbete är ideellt. Vi vädjar också om fler annonsörer och sponsorer. Ett STORT TACK till Lions som upplät en plats för Kolmårdsnytt!

Nr 3, 2011

Kolmårdsnytts redaktion

Hej alla läsare av Kolmårdsnytt!

Det är vi som har det stora nöjet att få tillverka Kolmårdsnytt. Inför varje nummer av tidningen har vi redaktionsmöte hemma i mitt vardagsrum, minst tre gånger. Däremellan är "journalisterna" ute och träffar kolmårdsbor och gör reportage och värvar annonser. Jag sitter hemma vid datorn och tar emot materialet som redigeras och vartefter blir en tidning. När tidningen kommit i brevlådorna samlas redaktionen igen för att utvärdera och grovplanera inför nästa nummer. Naturligtvis har vi en kassör, Rolf, som håller ordning på ekonomin och ser till att annonsavgifter kommer in, och vår sekreterare Monica sätter allt på pränt så vi inte missar något. Maria och Stig är webbredaktörer och sköter hemsidan, och de är med på redaktionsmötena allt som oftast. Styrelsen för Kolmårdsnytt träffas ett par gånger om året utöver årsmötet. Jörgen som är ordförande i styrelsen finns med och håller ett vakande öga över oss, och även han hoppar in och skriver ibland.

Margaretha, redaktör och ansvarig utgivare

Nr 2, 2011

VI TYCKER . . .

Vi efterlyser tankar och synpunkter från er läsare! Skriv kort om något du tror kan vara av intresse för kolmårdsborna, eller varför inte för turisterna.

Redaktionen

Vilken ynnest att en solig morgon titta ut över vår vackra natur och höra fåglar sjunga, se björkar med små musöron, backen vit av vitsippor. Det är livsnjutning!

En "rik" Kolmårdsbo

Hej redaktionen!

Tack för en bra tidning – intressant information, trevlig att läsa! Ni efterlyste ju frågor och kommentarer från oss läsare och här en ganska så enkel fråga!

Hur många invånare har Kolmården idag? Och förresten (kanske svårare att svara på!) - hur många skulle vi behöva vara för att kunna bli en egen kommun?

"Glad att få bo i Kolmården"

Vet någon varför vi måste ha en bilskrot mitt I samhället? Det skämmer så förfärligt! Det måste ju gå att erbjuda lämlig mark för sådana företag.

De som bor I äldreboendet är väl värda en battre utsikt!!!

Kolmårdsbo

Dagens ros

Dagens ros ger vi till Kolmårdsnytts alla medlemmar, sponsorer, annonsörer och skribenter för att ni bidrar till tidskriftens innehåll.

Redaktionen

Varför måste vi få se så mycket skräp i naturen så fort snön har smält? Alla, barn och vuxna, måste lära sig att inte slänga skräp och tro att det försvinner i snön, för det gör det inte!!

En som vill ha rent I naturen

Nr 4, 2011

Intervju Barbro 85

Text och bild: Linnéa Gistrand

Har dina föräldrar, mormor, morfar, farmor, farfar eller någon annan du känner sagt att det var bättre förr? Jag har intervjuat Barbro Källholm, född i maj 1926, som har bott i Sandviken nästan hela sitt liv, för att få reda på hur det var att vara ung i Kolmården för ungefär 70 år sedan.

Vad gjorde ni på helgerna?
Det var på sommaren som vi hade som roligast. Vi badade i Bodaviken, korna gick där så dom fick vi akta oss för. Oftast var det där man var. Ibland åkte jag båt. Vi var fyra barn som oftast umgicks, två pojkar, en flicka och jag.

Men det bästa med sommaren var dansbanan nere i Sandviken. Jag har alltid älskat att dansa.

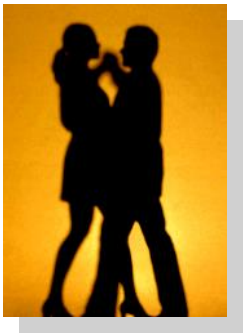

På vintern var vi ute och sportade, jag tyckte om att åka skidor. Men vi åkte även spark och kälke. Vintertid fick vi även vara med och träna in en revy. Vi sjöng om saker som hände i Sandviken och om personer och sånt. Lokalen där revyn spelades hette IOGT (f.d Sandviksgården).

Fanns det några fritidsaktiviteter? Typ fotboll och innebandy?
Fotboll fanns men det var bara för killar. Det var aldrig några flickor som spelade. Men i skolan var det ju handboll och fotboll. Men jag var aldrig intresserad av det, det var skidor och skridskor som gällde för mej.

På den tiden var Kolmården och Sandviken två olika saker. När det var skidtävlingar på vintern så tävlades det mot varandra. Det var väldigt kul. Då stod man och hejade fram den man tyckte skulle vinna.

Fanns det något mode?
Nae, inte direkt. Men om man såg film hände det att man såg något och tänkte ”Det skulle vara fint” men annars - nej. Men när man sedan blev tonåring ändrades det.

Vad lyssnade ni på för musik?
Vi lyssnade och gick och sjöng på Alice Babs och Vårat gäng. Det tyckte vi väldigt mycket om. Det var det som spelades på radio och absolut det som gällde när man var 12 -13 år. Det var något man såg fram emot.

Brukade ni åka in till Norrköping?
Ja det hände väl ibland när jag var cirka 15. Det var oftast en söndag på vintern som man åkte in och gick på bio. Sedan åkte vi hem med tåget.

Vilka filmer tyckte du bäst om?
Dem jag tyckte mest om var "Djungelflickans sång" och" Tarzan". Det som var så speciellt med dom var att det var så vackra filmer. Tarzan svingade sig i lianer och det var djur och djungelflickan simmade, henne glömmer jag aldrig.

Fanns det friskolor?
Nej, det var bara en kommunal skola. Men dom som sedan ville fortsätta (dom som hade råd) fick åka in till stan. Men jag hade ingen lust att fortsätta, jag ville jobba och känna pengar.

Hur länge gick ni i skolan?
Vi gick från kl 9 till kl 14, men när det var slöjd fick vi ju gå längre. Vi flickor gick på syslöjd och killarna på träslöjd.

Men vad gjorde ni efter skolan?

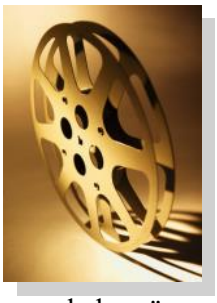

Jo, det var bio en gång i veckan på vintern. Det var på IOGT det med. På den tiden fanns ingen gatubelysning i Sandviken. men just utanför biosalongen fanns det en lampa så man samlades gärna där. Det blev en naturlig mötesplats för oss ungdomar.

Använde ni smink?
Nej, vi hade inte smink, det dröjde tills jag var 17 år. men då hade jag bara läppstift och puder. Jag fick ont i huvudet av parfym så det hade jag inte. Pojkarna hade saker i håret som luktade gott, det tänkte jag ofta på. Jag vet inte vad det hette men dom hade det för att lukta gott.

Åkte ni på språkresor?
Nej, men jag åkte till Göteborg själv när jag var ca 16 år. Det tog 6 timmar dit med tåget. Jag visste inte vem som skulle möta mig men det var jag inte så orolig för. Jag skulle hjälpa några i Göteborg att flytta. Det var stort.

Varför är Julen viktig?

Julen är viktig för barn, barnbarn och barnbarnsbarn!

Kolmårdsprofilem - Arthur Svensson

Text: Monica Johansson

De som besökt Marmorbruksmuséet har bl a kunnat beundra Arthurs marmorhantverk, som är av yppersta kvalitet och skönhet. Jag har själv glädjen att äga några konsthantverk som han tillverkat.

Tiderna var tyvärr inte sådana för Arthur, med en familj på sex barn, att det var tänkbart att försörja sig som konsthantverkare. Arthur arbetade på Marmorbruket i många år och innan dess på Timmergata Tegelbruk. Där började han som 14-åring med en lön på 25 öre i timmen. Han fick börja med att mura igen gluggarna till den stora ovala tegelugnen. Gluggarna skulle sen, efter bränningen av teglet, slås sönder för att ta ut teglet och sen började Arthurs jobb igen. ”Jag fick öknamnet Gluggpelle”, berättar Arthur. Tyvärr var detta ett säsongsarbete så på vintrarna var det möjligen lite fiske som kunde ge en inkomst.

Arthur föddes 1918 i Skräddartorp som äldst av sex barn. Skräddartorp fick inte el framdraget förrän i början på 1950-talet, så på kvällarna var det fotogenlampa som gällde. Vinterdagarna kunde bli långa, när inte fiske stod på agendan, så Arthur började måla tavlor lite smått och tog kurser på Noréns korrespondensinstitut i matematik och teckning.

Under kriget blev så Arthur placerad i beredskapstjänst 1941 vid Bodens regemente. Där träffade han sin blivande hustru Hilda, som kom från Korpilombolo och jobbade på en restaurang i Boden. Arthur minns sin första date med Hilda. De var på bio och såg Dimmornas Bro och på väg hem med Hilda på cykelns pakethållare blev de stoppade av polis, som påpekade att cykeln inte hade något lyse. ”Jag tror det blev böter till och med”, säger Arthur. ”Det jag gjorde sen är preskriberat, så det kan jag väl berätta”, fortsätter han. ”Jo, vi passe-rade Margaretaskolan, där det stod en massa damcyklar och där skruvade jag av ett lyse och satte på min cykel, så jag skulle klara mig från böter i fortsättningen”, berättar Arthur med ett generat skratt.

Året därpå kom Hilda resande till Skräddartorp och snart var de gifta och flyttade till Gruvstugan (där jag bor nu). Mitt över vägen fanns ett marmorbruk, Gruvstugans Stenindustri. Dit gick Arthur en dag och frågade om jobb. ”Kan du båre?” kom frågan från en av ägarna. ”Nää, men jag kan väl läre mig”, sa Arthur. ”Du kan börje i mööra”, kom svaret. Det var inte någon omständlig anställningsprocedur på den tiden.

HSB övertog senare företaget och blev alltså Arthurs arbetsgivare och det hade turen med sig att HSB erbjöd mångårigt anställda en tomt intill Gruvstugan. Arthur nappade på det och 1947-48 blev den egna villan byggd. Då hade de redan tre barn och ett fjärde på väg.

För att dryga ut ekonomin för familjen extraknäckte Arthur om kvällarna. Han spikade pall till SJ på träindustrin snett över vägen där han bodde. Där hade man också ett sidoarbete med att svarva gravurnor i marmor. När den som jobbade med det slutade, frågade chefen om inte Arthur skulle kunna ta över det uppdraget. Han skulle få köpa svarven för 700 kronor. Det var alltför mycket pengar för Arthur, så han måste tacka nej.

”Jamen, då gör vi så att du svarvar tio urnor åt mig som betalning”, sa chefen. Och så började Arthurs marmor-hantverk ta form.

När Marmorbruket gick i konkurs tyckte Arthur att han borde pröva något annat. Då var han med och byggde vattenverket i Strömsfors. När det var klart frågade han grannen Arne Johansson (som förresten också gjorde fina marmorhantverk) om det kunde finnas jobb på Stafsjö Bruk där Arne jobbade. Jodå, det kom ett snabbt besked att det fanns och det var bara att börja så snart som möjligt. Så enkelt kunde det tydligen vara att få jobb på den tiden. Problemet var att Arthur inte hade körkort, men det hade Arne, så det blev samåkning under de tretton år som var kvar till pensionen. När Arne inte kunde köra av olika anledningar, så tog Arthur fram sin moped och for på Nunnebanan genom skogen till Stavsjö.

”Ja, det var några år sen, sisådär en trettio år sen jag gick i pension”, säger Arthur, som fyller 94 år i september, lagar sin mat själv och berömmer hemtjänstens service. Det är å andra sidan inte svårt att tillfredsställa Arthur. Han har alltid haft glimten i ögat och är en hejare på att berätta historier. Han har förgyllt många tillställningar bland grannarna i Gruvstugan kan jag intyga.

Profilen – båtbyggarlegendaren Hugo Forsberg i Kvarsebo:

För att hitta profilen till detta nummer, fick Kolmårdsnytt dra österut – till Kvarsebo. Att få honom att posera för silhuettbilden, blev lite knepigt. Han har nämligen förmågan att låta munnen gå – vilket de flesta gillar. Hugo, 81, bjuder på fika i sin prydliga trädgård i Rasktäppan med härlig Bråvikenutsikt.

– Båtar, säger han, de gör sig bäst på land. Ja, jag menar att de är till minst besvär då. Annars går de på grund eller råkar ut för en massa annat elände, förtydligar båtbyggarlegendaren i tredje generation. År 1915 startade Forsbergs båt-byggeri här i Kvarsebo av farfar Karl Anders, som också var vagnmakare och ibland byggde likkistor. Så småningom tog pappa Melker över och sedan fick jag jobb. En tid hann jag också läsa på folkhögskola, berättar Hugo.
Det har alltid varit liv och rörelse här på varvet, som nu drivs av fjärde generationen Forsberg – sonen Kjell med fru Karin. Det är inte så många år sedan Hugo försökte bli pensionär på riktigt. Nu intalar han sig själv, att han inte längtar tillbaka till allt slitet.

Byggdes båtar i hundratal

– När vi byggde som mest med båtar, fortsätter Hugo, så gjordes två om dagen på 60-talet. Det blev över 400 om året. Med återförsäljare över hela landet, fick vi köra långt och många lass med vår lastbil. 8 – 10 ekor och stävbåtar kunde vi stapla på den. Bilen finns kvar men fungerar nu som kranbil på kajen. Här jobbade då 10-15 personer. År 1967 tog träbåtstillverkningen slut nästan direkt. Då skulle plötsligt allt tillverkas i plast, vilket innebar en stor omställning på det gamla varvet med egen såg och hyvleri.

– Båtar upp och ner vår och höst, reparationer och nyproduktion av båtar i en ständig ström. Det känns avlägset nu, säger Hugo och spanar ut mot Bråvikens lite gråa vatten, som speglar svalor och måsar. Det smäller och dundrar från färjeläget längre bort.

Bott på varvet hela sitt liv

– Här har jag levt ett helt liv och det känns bra, säger Hugo. Jag trivs utmärkt uppe på höjden i huset, som farfar byggde samtidigt med varvet. Har hittat nya vännen på äldre dagar och får ägna mig åt favoritsysselsättningen – natur och trädgård. Och så händer det förstås, att jag gör några små hantverksjobb, sköter rumsuthyrningen och så plockar jag förstås svamp och bär. Kunde inte vara bättre.

Hugo Forsberg är mycket aktiv inom hembygdsföreningen i Kvarsebo. För tillfället är han mycket engagerad i kampen för att behålla den gamla kvarndammen, men är också inblandad i mycket annat. Han har till exempel ordnat så, att besökare till byn möts av det vackra och spännande vikingaskeppet vid infarten

– Vi byggde det till ett bensinbolag för något jippo på 80-talet, berättar Hugo. Efter det hamnade det som lekredskap på djurparken. Så småningom fick vi det tillbaka trasigt. När vi då reparerade det, kläckte jag idén att det ju kunde bli en fin symbol för Kvarsebo – någonstans invid vägen.

Ekan i kyrkan

Båtbyggare Forsberg har ett finger med i mycket. Kyrkoherde Göran Bjarnegård bad honom att göra ett modernt så kallat votivskepp till kyrkan.

– Det blev förstås en klassisk Kvarseboeka – en sådan som finns i flera upplagor på regeringens sommarställe Harpsund i Sörmland – fast lite mindre, slutar Hugo.

Text och bild: Pehr Hasselrot

Läs mer på *www.kvarsebo.nu*

Kolmårdens marmor, en historia för vår bygd

Text och foto: Christina Folkeson

Här ser vi Kerstin Lindgren hålla upp den nya versionen av sin bok om Kolmårdens marmor och om hur den brutits och bearbetats genom tiderna.

Vi frågar: *Hur har din anknytning till Kolmården och marmorn byggts upp?*

- **S**om barn bodde jag i Norrköping, men vi besökte ofta Krokek. Mina föräldrar hade många vänner inom hantverk, bl.a. bröderna Bergström, som var duktiga träsvarvare. Den äldste brodern, Erik, hade sin verkstad härute, intill Sjöviksvägen. Där var vi ofta på besök, och sommartid hyrde vi husrum strax intill. Här träffade vi så många unika människor, som visade mig ett annat sätt att leva: man behöver inte vara instoppad i en box, lik alla andra. Man kan välja en egen livsstil, följa sin egen vilja. Det fanns en respekt för ålder, kunskap och hantverksskicklighet.

Och hur fortsatte det?

- **S**äkert fanns de här erfarenheterna med i bilden när jag sedan under 70-talet bodde med familjen i Norrbotten. Då påbörjade jag min egen konstutbildning, där det också ingick konstpedagogik.

  Jag fortsatte på högskolan i Göteborg, där man erbjöd en mångsidig konstnärlig utbildning med inriktning på industriell design.

- **I** Norrköping hade jag sedan olika uppdrag inom konst och kultur. Genom en studiecirkel om Marmorbruket lärde jag känna personer som arbetat där. Deras berättelser och erfarenheter väckte min lust att få veta mera och dokumentera den industrihistoria som jag nu fick inblick i. Jag började läsa allt som fanns att hitta, sökte upp människor, studerade deras gamla fotografier – och blev mer och mer fascinerad.

  Planerna på en bok började ta form. Men finansieringen var inte enkel. Några mindre kommunala och statliga bidrag gick att hitta, men utan hjälp av Ulf Svensson och hans kontakter hade det inte gått att förverkliga mitt projekt, berättar Kerstin.

Den hjälpen har också varit viktig för att kunna göra en ny och utökad upplaga av den första boken, som trycktes 1990. Nu har Kerstin kunnat lägga in bilder i färg - och berätta om allt positivt som hänt under de senaste åren i området. Genom många entusiasters arbete och Krokeks Hembygdsförenings insatser finns ju nu ett museum inom det gamla marmorbrukets område. Där visas brukets historia, men man kan också använda tillvaratagna maskiner för att åter framställa marmorföremål på traditionellt sätt.

- **J**ag minns hur jag en gång såg hur en mortel svarvades fram ur den hårda stenen, och hur det påminde mig om hur Erik svarvade fram föremål i trä. Redan där väcktes nog mitt intresse för marmorhantverket och dess historia, avslutar Kerstin.

Årets Julklapp

Kolmårdens marmor under 300 år - nyutgåva
Säljs hos ICA Delfinen eller vid Marmormuseet
Pris 150 :-

Museet öppet tisdagar och torsdagar kl. 9-12

”Kolmårdsnytt har blivit akademiskt tillämpad”

”...ett redaktionsmöte består av många glada skratt, idéer och diskussioner...”

Text: Louise Tottie Gustavsson
Foto: Pehr Hasselrot

En av våra webbredaktörer, Maria Höög, studerar Ledarskap - Kvalitet - Förbättring vid Uppsala universitet. Maria har i en av sina tillämpningsuppgifter studerat Kolmårdsnytts organisation och dess ledarskap. Vi tycker att det har varit mycket intressant att få ta del av denna studie där bland annat vår tidningsprocess har kartlagts och våra olika roller har studerats.

Vi känner oss väldigt stolta över att just vi blev föremål för Marias vetenskapliga arbete och ser nu fram emot att med hjälp av Marias arbete och vår läsarundersökning under Svintuna marknad och ÖstgötaDagarna utveckla vår tidningsprocess!

Vår tidning har sedan starten 2010 ökat från 20 sidor till 32 sidor och numera bär sig vår tidning ekonomiskt – tack vare alla våra annonsörer, medlemmar och sponsorer. Vår redaktionsgrupp har i stort sett varit intakt sedan starten. Några nya medarbetare har tillkommit men ingen har slutat. Vi har högt i tak i vår redaktionsgrupp och ett redaktionsmöte består av många glada skratt, idéer och diskussioner.

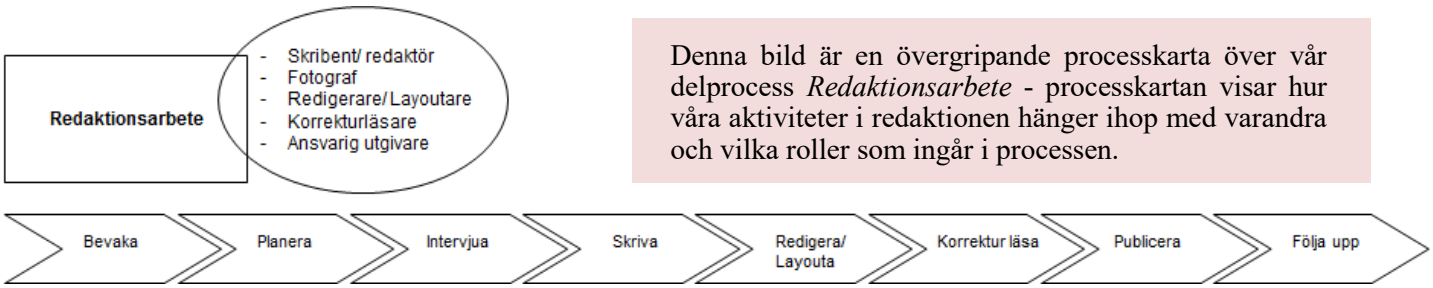

Denna bild är en övergripande processkarta över vår delprocess *Redaktionsarbete* - processkartan visar hur våra aktiviteter i redaktionen hänger ihop med varandra och vilka roller som ingår i processen.

Är det ett flygplan?
Är det en helikopter?
Nej, det är visst en flygande båt!

Lördagen den 15 juni kunde något underligt skymtas på himlen. Människor stannade plötsligt upp och pratet tystnade. Vad var det egentligen som flög runt där på himlen? Såg de i syne eller var det verkligen en båt? En flygande båt?

Kolmårdsprofilen - Barbro Westlund

Foto: Pehr Hasselrot

Barbro, som varit kyrkoherde här från 1978 till 2000, är välkänd för många av oss. För så blir det ju när en präst lever länge samman med sin församling och engagerar sig i den. Barbro berättar här en del om sitt liv:

- **J**ag växte upp i Östra Eneby och inriktade mig mot att bli lärare eller bibliotekarie. I Uppsala läste jag teologi, nordiska språk och litteraturvetenskap. Det ledde till en tjänst på Dalarö Folkhögskola och jag upptäckte att det är roligt att vara lärare. Jag arbetade sedan som adjunkt i svenska och kristendom vid Spånga Läroverk.

Men någonstans djupt inombords hade Barbro ändå en annan dröm. Där fanns ett minne av något som hänt henne redan i tolvårsåldern, en märklig kallelse. Hon hade cyklat med familjen till Skedevi, där mormor växt upp. De hade besökt kyrkan. Barbro dröjde sig kvar efter de andra. När hon steg ut på kyrktrappan hörde hon som en röst inom sig säga: ”Du ska bli präst”. Det kändes omskakande, men hon kunde bara svara, tyst men tydligt: ”Det går inte. Jag är ju flicka.”

För så var det fortfarande då, trots att man i Sverige diskuterat frågan om kvinnor i prästämbetet i decennium efter decennium. Först tio år senare, år 1958, då kyrkomötet sagt sitt ja, fattade riksdagen beslut om att kvinnor skulle ha rätt att vigas till präster. Men det var länge en infekterad fråga, för stort motstånd fanns på olika håll – och kanske dröjer det ännu kvar rester av dessa debatter?

I mitten av 60-talet hade Barbro under en sommar haft ett praktikjobb i Njurunda, där en av Sveriges första kvinnliga präster gav inspiration. Redan efter några dagar kände Barbro: ”Detta är vad jag vill!”

Och hösten 1967 tog hon steget och påbörjade den praktiska termin som behövdes. Men osäkerheten var stor. I vilket stift kunde hon få bli prästvigd? Hon fick först nej från fyra olika stift. Men biskopen i Linköping, Ragnar Askmark, gick så småningom med på att ta emot Barbro för ett samtal. Det blev mycket långt och omfattande. Och till slut lovade han att prästviga henne, som första kvinna i vårt stift.

Men visst kände Barbro att hon bröt ny mark: ”Oh, ja, det var hårda bud…”. Hennes första tjänst blev i Risinge församling, och där trivdes hon verkligen. Efter arbete både i S:t Olai och Borgs församlingar kände Barbro sig mogen att 1978 söka och få kyrkoherdetjänsten i Krokek- och Kvarsebo församling. Där hade Sven Lennermark gått i pension efter 15 års tjänst. I Kvarsebo fanns Moje Palmgren som komminister. Han var från början kvinnoprästmotståndare, men uppmanade ändå Barbro att söka tjänsten.

- Han sa, att när jag predikade, så slöt han ögonen, och låtsades att jag var söndagsskollärarinnan! Men vi blev vänner och vi kom bra överens i tjänsten också. ”Om du sköter ditt, så sköter jag mitt”, sa han.

- Det viktigaste i arbetet har varit gudstjänsterna på söndagarna och alla förrättningar som dop och begravningar – livet i kyrkan och närheten till människorna. Och så konfirmandarbetet, förstås! Kontakten med de unga och deras familjer är ovärderlig! Och jag har tyckt om att gå på hembesök. Jag har velat vara till nytta. Det har varit fantastiskt att vara präst i Krokek, att få verka i en liten församling där kontaktnätet byggs upp alltmer, med bekanta, vänner och medarbetare. Ja, det har ju varit ovärderligt: att ha sådana medarbetare, både de anställda och ledamöterna i kyrkorådet. Så intresserade och engagerade! Och som de ställt upp i frivilligarbetet! Och att få samarbeta med Göran Bjarnegård har varit en glädje, förstås.

Och det har vi ju sett resultat av: Kyrkliga slöjdföreningen, Grötfesterna för de äldre, Levande julkrubba i Djurparken, Rullstolspromenaderna, Gudstjänst på Sandviksbryggan, Kyrkospelet vid Ödekyrkan för ett antal år sedan och sist men inte minst Lutherhjälpsarbetet. Där har Barbro lagt ner stort engagemang, både lokalt, nationellt och internationellt.

Till detta kan ju läggas att Barbro 1981 utsågs till hovpredikant, åter som första kvinna.

- Vad kan man säga om detta, att vara pionjär? Du var också stiftets första kvinnliga präst och likaså första kyrkoherde?

- Jag är så tacksam att leva i en tid då det är möjligt, avslutar Barbro

Text: Christina Folkeson

Profilen: Räddade glesbygdskommunen Kolmården

Ulf Svensson fyller 84 nästa år. Att på detta utrymme beskriva honom som profil känns nästan omöjligt. Hans 50 år av aktiviteter i regionen har betytt mycket för Kolmården – faktiskt räddningen för en avfolkningsbygd. Många var de som häcklade honom för hans vilda idéer, men när djurparken invigningsdagen år 1964 stormades av 40 000 besökare tystnade de flesta av dem.

– Men det är nog inte utan att min glöd för Kolmården kostade på, säger framtidskonsulten Ulf, när KN besöker honom i hemmet på S:t Persgatan mitt i Norrköping. Kort efter min 50-årsdag fick jag min första hjärtinfarkt. Efter ytterligare en och operation på det, kunde jag komma igång igen.

Djurparken – ett livsverk

– Det var en mycket hektisk tid. Speciellt under djurparkens uppbyggnad, säger Ulf. Min fru Marianne hade ju sitt heltidsarbete och jag jobbade nog minst dubbel heltid. Så, när vi sågs hemma brukade vi presentera oss för varann, skämtar Ulf.

Ulf kom år 1960 till Norrköping och arbetade som konsulent i Svenska Scoutförbundet och Skolöverstyrelsen.

– År 1961 träffade jag så prästen Moje Palmgren ute i Kvarsebo, berättar Ulf. Jag uttryckte min oro för Kolmårdens framtid. Även politikerna i den lilla kommunen var bekymrade. Jag tyckte att de borde anställa en särskild person, för att lyfta avfolkningsbygden.

År 1962 framförde Ulf sin djurparksidé för politikerna – och fick jobbet. I december 1963 beslutades att hans planer skulle förverkligas. Sista augusti året därpå tog landshövding Per Eckerberg första spadtaget till Kolmårdens Djurpark – den som fyller 50 nästa år.

– Jag började genast åka runt till företagen i trakten, för att sälja in min vision om djurparken, ordnade större lokaler till dem som ville utöka och anställa folk. Bland annat etablerades en syfabrik med 37 anställda.

Djurparken behövde stora markytor. Ulf fick kommunen och olika markägare i trakten och att byta mark med varandra, för att ge djurparken sammanhängande ytor. Samarbete mellan lokalbefolkningen och företagen i Kolmården kom att bli ett signum på Ulfs sätt att få saker att hända. Djurparken på Kolmårdsbranten tog form. Den växte – ständigt mediebevakat – och djur från hela världen samlades in .

Att ”blanda” djur

– Ingen trodde ju att djuren kunde blandas, men det visade sig gå alldeles utmärkt, berättar en stolt Ulf Svensson. Experter och medier från alla världens hörn, som kom på besök, häpnade över vår ”savann” där noshörningar, giraffer, kameler, antiloper och andra samsades.

– Kolmården har och kommer att utvecklas mycket, tror framtidskonsulten Ulf. Folk söker sig utanför betongöknarna i våra storstäder. Bostadsbyggandet där ute kommer också att öka, men får ju inte bli till överexploatering

Vad är du mest nöjd med?

– Det är förstås djurparken och kommunens utveckling med den. Att ha fått jobba tillsammans med alla de duktiga medarbetarna. Och kommunutvecklingen med alla framsynta politiker, avslutar Ulf Svensson.

Bild och text: Pehr Hasselrot

Insänt

En ny bok om Kvarsebos historia

Entusiaster
1999 var vi några entusiaster som återupplivade Kvarsebo hembygdsförening. Det som prioriterades det första året var att få en lämplig lokal för föreningsverksamheten och ett hembygdsmuseum. Året därpå hade vi skrivit ett kontrakt med kyrkan och Sockenstugan har sedan dess varit våran mötesplats.

Idéer och intensivt jobb
De första åren präglades av många idéer och ett intensivt jobb, som exempel kan nämnas att vi byggde mjölkpall, renoverade trefaldighetskällan där vi sedan år 2002 dricker brunn och firar den heliga trefaldigheten. Samma år la vi ut spänger över Kvarseboån så att man kunde vandra från den nedre till den övre kvarnen, en sträcka på en knapp kilometer samt återuppbyggde vårdkasen på Klinten. Vi anordnade en hemvändardag med marknad som fortfarande hålls första helgen i september, men numera döpts om till Östgötadagarn och är ett samarbete med kyrkan.

Utnyttjar dagens teknik
Förutom det rent praktiska arbetet har vi sedan starten haft ett antal studiecirklar som brukar avslutas med en hembygdsvandring. Det var när vi drog igång vår torpinventeringen som Jan Moberg visade vilket proffs han är på att utnyttja dagens teknik och att arbete med att söka källor i olika arkiv. Många medlemsträffar har vi njutit av hans redovisningar som i bild och ord levandegjort vår lokalhistoria på ett fascinerande sätt. Sedan dess har vi studerat historiska kartor, industriminnen, jordbruk och fiske, kommunikationer i äldre tider, vårdkasar och kanonvärn.

”Kvarsebo under 100 år”
För några år sedan samlade undertecknad, Jan och nu framlidne Arne Pettersson återigen alla hembygdsvänner till studiecirkel om ”Kvarsebo under 100 år”. Här tecknade vi ner historier och dammsög efter bilder från förra seklet, vilket resulterade i en bok med samma namn. Efter 225 sålda exemplar är nu boken slutsåld.

Den nya boken
I den nya boken inleder Jan med att spela upp en scen om hur de kunde vara i Kvarsebo år 1377, här förklaras hur samhället bildades. I det andra avsnittet följer en kronologisk återblick från stenåldern fram till nutid. Visste ni att Kvarsebo på 1920 talet hade över 860 invånare och ca: 100 gårdar med djur. Idag är vi ungefär 450 invånare och har endast 2 gårdar som har jordbruk som sin huvudnäring. Den tredje och sista delen av boken fördjupar sig Jan i samhällsfunktionerna och näringslivet. Exempel är vägar, färjetrafik, posten, telefonen, affärerna, skolan, hälso- och sjukvård.
Även förvunna torp, fisket, industrierna samt försvaret berörs i denna 200 sidors faktaspäckade bok. Ett extra fint papper gör kvalitén på de130 bilder och kartor som kryddar texten till en sann läsupplevelse.

Text: Peter Harrison

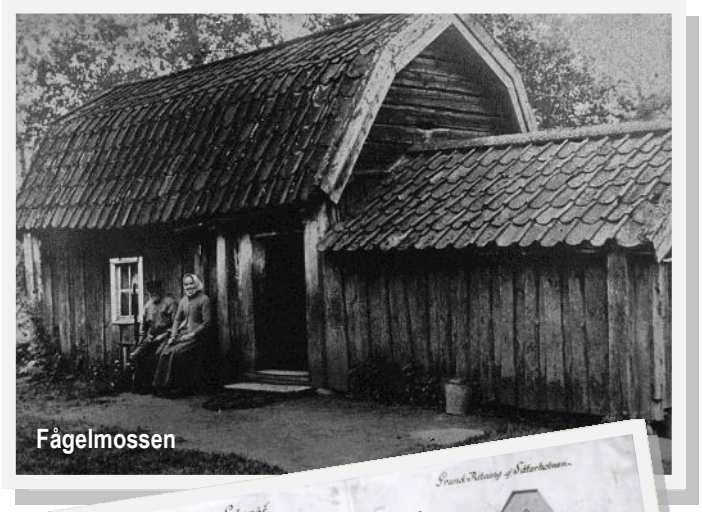
Fågelmossen

Relationsritning

Noten dras

Finnkärr 1960-tal kärvar

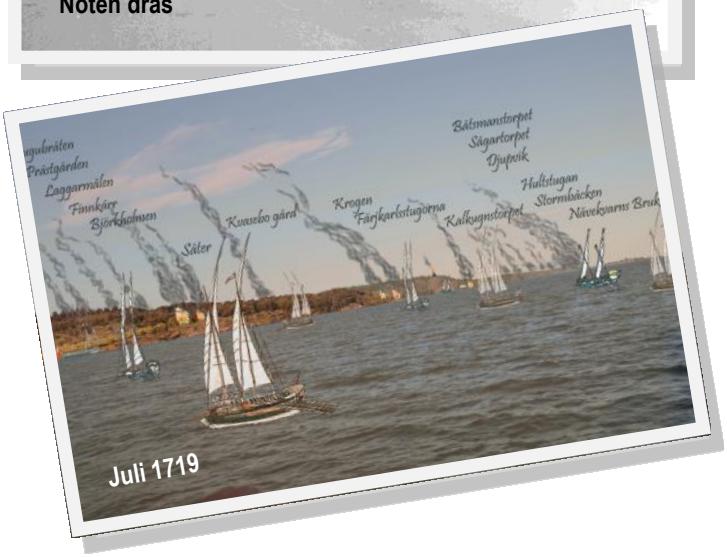

Juli 1719

Det första Marmorbruksmuséet!

Edvin och Hilde Engström

I april 1983 kom Hilde och Edvin Engström till Krokek. Redan i Linköping hade paret köpt vackert konstverk av Kolmårdsmarmor. När Edvin gick i pension, så började han söka upp de ”gamla” mästarna för att se och höra hur arbetet gick till och hur det egna skapandet fick ske i framtiden. Hos Edvin och Hilde växte en gedigen samling med foton och namn på dessa (kreatörer) konstnärer. På vårvintern 1994 kom paret Engström hem efter en utlandsresa och såg ”ANNONSEN” i tidningen:

Bäckstugan var till salu!

Där ville Edvin ha sin samling och möjlighet att visa den för allmänheten. Genom förhandlingar och med syftet att öppna ett marmormuseum, så gick köpet i hamn. Renoveringsbehov fanns det och att få tag på takpannor var ett problem. Huset - trädgården - ja allt måste ordnas. Många timmars arbete och många penningar gick säkert åt. Men fint blev det!

Bäckstugan = Marmormuséet juni 1995

Den 3 juni 1995 invigdes Kolmårdens, ja Sveriges första Marmormuseum. Gästerna kom. Grannar, kompisar, grupper från föreningar och äldreboende, skolklasser och bussresor. Det vittnar gästboken om. Naturligtvis fanns det kaffe och kaka och berättelse om Ettans brott och omgivningen. Husets vindsfönster hade detaljer från 1700-talet, så visst kunde Atterbom sovit där och kanske suttit just här när han skrev ”Lycksalighetens Ö”.

Fyra härliga somrar med hundratals besökare. Edvin fortsatte samlandet som förgyllde hyllor och skåp. Sista datumet i gästboken är den 20 augusti 1998.

Två dagar senare fick Edvin en stroke, och muséet stängdes. Hans talcentrum drabbades men inte minnet. Det är starkt och levande än i dag. Även om han inte kan formulera långa meningar så är tanken och viljan kvar. Hilde finns vid hans sida och hjälper till som tolk.

Det vi idag ser i Marmormuséet är fina delar av Engströms samling. Titta också i Valhallaboendets entré. Där finns många vackra föremål.

Edvins marmorsamling i Bäskstugan

Tänk vad ett levande intresse och respekt för konstnärligt skapande kan ge till eftervärlden!

Tack Edvin och Hilde!

Harriette Torstensson, som skrivit reportaget, tillsammans med Edvin, Hilde och sin man Stig.

Stationshuset - ett hus med historia

Sedan år 1915 har det funnits tågtrafik här. Då invigdes järnvägssträckan Nyköping – Åby. Den hade varit dyr att bygga, för terrängen var besvärlig. En svår rasolycka hände ju också vid Getå tre år senare. Banan elektrifierades år 1932.

Ritat 260 stationshus

Stationshuset är ritat av Folke Zettervall. Han var chefsarkitekt vid Statens Järnvägar från 1898 till 1931. Inte mindre än 260 stationshus runt om i Sverige är formgivna av honom. Han ritade även banvaktsstugor, godsmagasin, ställverk och personalbostäder. I Krokek finns två sådana bostadshus bevarade.

Bemannad dygnet runt

Sture Davidsson, numera bosatt i Norrköping, kom som ”stationskarl” till Krokeks station i början av 60-talet. Han säger att det var ett roligt och omväxlande arbete. Stationen var bemannad hela dygnet. Arbetsledare var stationsmästaren, kallad stinsen, som hade sin bostad på övre våningen. Uppgifterna som han och övriga järnvägstjänstemän hade var många. De skötte tågklareringen, d.v.s. att ta emot och sända iväg tågen och de skötte växlarna med hjälp av vevar på ställverket på husets utsida. Det fanns också järnvägsbommar, som måste fällas ner före varje tågpassage. Då hade vägen upp mot Kolmårdssanatoriet en annan sträckning. Den hade en fortsättning från passagen mellan Pingstkyrkan och Byggtjänst, över järnvägsspåret och upp på Fläderv ägen.

Postkontor

Inne i stationshuset fanns väntsalen, biljettförsäljningen och disk för mottagning och utlämning av paket och gods. Där fanns också postfacken och postkontoret. (Det ska vi berätta mera om i nästa Kolmårdsnytt.) Den som var i tjänst under natten tog kärran och gick ut och tog emot postsäcken vid tåget, som hade en särskild bemannad vagn för posttransporten.

Stationshuset med ställverk

Marmor

Mycket gods transporterades till och från Krokek. Ett stickspår ledde till godsmagasinet, som låg ungefär där lokaltrafikens bussar nu stannar. Där lastades bl.a. stora marmorblock upp på godsvagnar.

Sture Davidsson har alltid haft ett stort intresse för fotografering. Vi har fått låna några bilder från 60-talet med anknytning till järnvägen.

Underhåll

Underhållet av banan sköttes av banvakterna. Helge Blom ansvarade för sträckan Krokek – Stavsjö. Här synar han rälsen tillsammans med Gunnar Andersson som justerar.

Stora förändringar

Vid 60-talets slut blev det stora förändringar. Genom minskat resande och ökad automatisering av bl.a. växlar beslutades att stationen skulle läggas ned. Posthanteringen flyttade till nya lokaler och stationshuset hyrdes ut till annan verksamhet. Där har sedan varit elektromekanisk verkstad och cykelverkstad och försäljning av bl.a. cyklar och fiskeutrustning. Därefter öppnades butik för djurtillbehör och fiske. Samtidigt blev huset privatägt. Senare har där varit presentbutik. Så detta är verkligen ett hus med historia.

Tågen går igen!

Att sedan tågen åter stannar här beror på idogt arbete från våra kolmårdspolitiker. Och det är vi sannerligen tacksamma för!

Text: Christina Folkeson

Foton: Sture Davidsson, när inget annat anges

Forts...

Där fanns kiosken.
Här är Mary Svensson med dottern Lisbet.

Intill stationen fanns också en taxistation.

Här ser vi Totta Lindblad, Gösta Karlsson och Runar Ekman med sina bilar

Stationshuset var en träffpunkt för ungdom

Nr 1, 2014

Insänt

DEN GAMLA BILDEN

Året är 1936. Det är liv och rörelse vid gamla färjeläget i Kvarsebo. Båten till vänster är Barbro som gick i linjetrafik Norrköping - Nävekvarn till 1947. Båten till höger är Östern som brukade ta med sig Frälsningsarmén i Norrköping till ett sommarmöte i Kvarsebo varje sommar. Serveringen som man skymtar till höger hette Svarta Tuppen där väntande färjeresenärer kunde fika. Längst ner till höger syns en bensinpump som hörde till Konsum.

Jan Moberg
Kvarsebo Hembygdsförening

Naturreservaten i vår närhet

I Kolmården finns inte mindre än åtta naturreservat. De är sinsemellan väldigt olika, men alla är intressanta och värda att besöka. Vi hoppas att många kolmårdsbor och besökare i vår fina bygd blir lockade att ge sig ut för att upptäcka mera av vad vi har inom räckhåll. Väl mött i skogen!

1. Kokärret är ett nytt reservat med en 2 km lång vandringsstig genom gammelskog. Där finns bl.a. en välbevarad varggrop att se. Stigen har förbindelse med Sörmlandsleden och man kan där fortsätta gå ner mot Lövsjön och Nöden.

Varggrop, Kokärret

2. Erikslund är ett litet ”urskogsreservat”. Där får skogen helt sköta sig själv. En del träd är bortåt 400 år gamla. Många har fallit omkull och täcks av mossa. Att gå där känns som att göra en resa bakåt i tiden, till forna tiders vilda skogar i Kolmården.

Erikslunds urskog

3. Även **Marielund** är ett litet skogsreservat med gammal, orörd vegetation. En slingrande bäck finns i områdets östra utkant. Där har många stammar av fallna gamla träd blivit liggande. Parkering finns vid Bråviksbrantens naturreservat nära Skvättan och därifrån finns skyltning.

Marielunds naturreservat

4. Marmorbruksområdet har nu blivit ett naturreservat. Den mäktiga förkastningsbranten erbjuder fina utsiktsplatser och fångar in solvärmen redan tidigt på året. Den kalkrika berggrunden gynnar många blommor och andra växter. Även djurlivet är rikt. Här finns många påminnelser om marmorbrytningen och industrihistorien kring den. I området finns två museer: Marmorbruksmuseet, som drivs av Krokeks Hembygdsförening och naturutställningen som sköts av Norrköpings kommun.

Marmorbrukets natureservat

Forts...

5. Bråviksbrantens naturreservat är nästan en mil långt och ganska smalt. Här kan man vandra över öppna bergsytor, över klippängar och genom frodiga bäckdalar. Även en rövargrotta finns att krypa ned i för den som vågar. Utsikten över Bråviken är storslagen. Både växt- och djurliv är speciellt. Man kan vandra på märkt led från Marmorbruket, via Vildmarkshotellet och Kopparbo ända till färjeläget vid Säter.

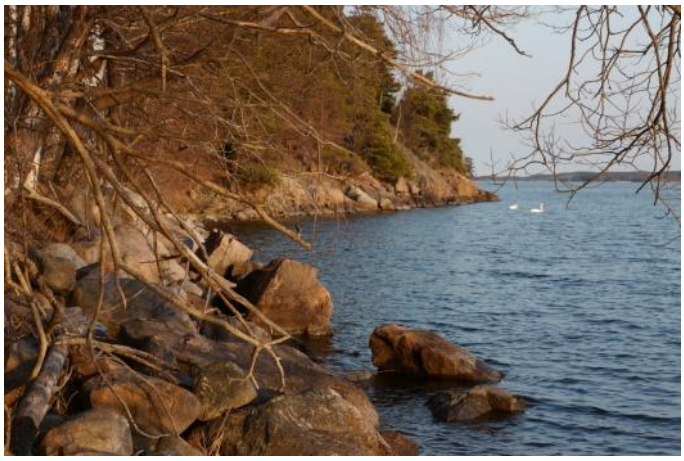

Bråviksbrantens naturreservat

6. Fjällmossen är en av Sydsveriges största orörda myrmarker. Vandringsleder med förberedda spänger av trä gör området tillgängligt. Man går över de öppna myrmarkerna och genom skogspartier på de ”stenöar” som finns i mossen. Här finns gott om fjärilar och fåglar.

Fem olika vandringsleder finns förberedda. Från parkeringsplatsen i reservatets västra del når man rundslingan Lövsjöstigen, som är ca 6 km lång. I den västra delen väljer man lämpligen Sörmlandsleden, etapp 34. Vägvisning leder till parkeringsplats vid Vrångsjön. Därifrån kan man gå ut över mossen men även mot sjön Lilla Göljen, där det finns rastplats med vindskydd.

Fjällmossens naturreservat

7. Från **Kvarseboklint** har man en magnifik utsikt över Bråviken och Vikbolandet. Naturen är omväxlande och här finns många mycket gamla träd. Från själva berget kan man via vandringsled ta sig ner i den djupa förkastningssprickan Skrevan. Det finns möjlighet att med bil ta sig upp till vindskyddet vid Krickan, ett gammalt militärt bergrum.

Bråviksbrantens naturreservat

8. Nävsjömossen är ett mycket besöksvärt område på gränsen till Södermanland. Här finns flera områden med myrmark och särpräglad skog dit man når via Sörmlandsleden, etapp 35 och 36. Vid själva Nävsjön finns grillplatser, bord och möjlighet till bad och fiske genom en förening för put-and-take-fiske. Man löser fiskekort på plats och kan även hyra båt.

Nävsjöns naturreservat

Mera information kan sökas via
www.lansstyrelsen.se/ostergotland>djur-och-natur>skyddad-natur>naturreservat
www.sormlandsleden.se>leden>etappbeskrivningar-och-kartor;
etapperna 32 till 36

Text: Christina Folkeson
Foto: Pehr Hasselrot

Nr 2, 2014

Profilen - ”Eivor på Posten”

Ja, så kallas hon nog fortfarande av oss som minns hur hon satt bakom luckan och expedierade oss i olika ärenden. Det kan ha varit under tiden fram till 1969, medan Posten och SJ delade lokaler i det gamla stationshuset. Postexpeditionen fanns på ena sidan av skrivbordet och tågbiljetterna såldes från andra sidan. Vi ser stationsmästare Ström sitta vid sin plats. Bakom honom finns ett skåp med biljetter och till vänster om honom står den apparat som präglade datum i biljetten. Utanför det stora glasfönstret fanns väntsalen och entrén från stationsplanen.

Och med ryggen mot oss sitter Eivor Eriksson, som också var anställd av SJ. Närheten till tåg var naturlig för henne. ”Jag är född med tåg!” skojar hon och tänker på sin uppväxt i banvaktsstugan mellan Jönåker och Enstaberga, alldeles intill spåret. Pappan var banvakt med ansvar för den sträckan. Eivor var näst äldst i syskonskaran och hade sex systrar och två bröder. ”Vår mamma hade mycket arbete, men hon var så duktig och så glad. Rättvis mot oss alla var hon. Och hon kunde sy, alla våra kläder sydde hon. Att hon bara hann!”

> *”Den första tiden fanns inte ens en räknemaskin...”*

I Norrköping fanns en älskad mormor. Pappan var också duktig i sitt arbete och intresserad av politik. Eivor fick som sexåring följa med honom, på tåg så klart, till Stockholm och höra Hjalmar Branting tala på Gärdet. Genom självstudier avancerade han inom järnvägen. Eivor hade önskat att få fortsätta skolan efter de obligatoriska sex åren, men det var inte möjligt. Så det blev i stället det vanliga: att ta plats i familj och arbeta som hembiträde - som fjortonåring. Men det var lärorikt på sitt sätt. Arbete i brödbutik i Norrköping ingick också i erfarenheterna. Men ibland blev det tid för besök hemma. Och där i Enstaberga fanns Ivan, som Eivor träffat på en ungdomstillställning. De fann varandra för alltid. Ett långt och lyckligt äktenskap blev det.

Ivan och hans tvillingbror Folke startade vid 40-talets början ett cementgjuteri här i Krokek, där de sedan arbetade, sida vid sida, fram till sin pensionering. Likadana hus byggde de dessutom, även om de spegelvände dem. Så kom Eivor att få Krokek som sin nya hemort. Hon fick först arbete i Konsumbutiken, som då låg vid Sjöviksvägen där det senare funnits veterinärmottagning. Där fick hon höra talas om att man sökte någon som kunde ta hand om posthanteringen i stationshuset. Den hade tidigare skötts av stationsmästaren, men allt eftersom Krokek växte till, blev den uppgiften alltför tidskrävande.

Så år 1948 flyttade Eivor in på sin arbetsplats, bakom glasrutan märkt POST, och påbörjade sitt uppdrag. Allt arbete sköttes manuellt. Varje kvitto på insättning eller uttag skrevs för hand, med anilinpenna. Detta var före kulspetspennornas tid! Och den första tiden fanns inte ens en räknemaskin.

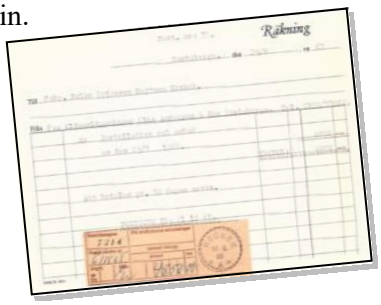

Till posten kom man för att betala sina räkningar, med kontanta pengar, och man fick ett skrivet och stämplat kvitto på betalningen. På samma sätt gjorde man insättningar och uttag på sin postsparbanksbok, där kvittona klistrades in på sidan. Samtidigt förde kassörskan journaler över allt som gjordes. Där hanterades också alla typer av post: förutom brevförsändelser och mindre paket, även assurerade och rekommenderade brev, postanvisningar och postförskott, ja, t.o.m. delgivningar.

- ”Det var ett roligt jobb! Jag lärde ju känna alla som bodde här. Men de kunde vara krävande. Och varje kväll skulle kassan stämma, på öret”.
Det fanns ju verkligen ettöringar på den tiden!

Eivor arbetade i stationshuset fram till 1969, alltså i mer än 21 år. Det året flyttade all posthantering ner till nya lokaler i Konsumhuset, ungefär i mitten av huset. Numera ingår den ytan i Konsumbutiken. Och där fortsatte hon sitt uppdrag ”med nit och redlighet i statens tjänst” fram till pensioneringen 1983. Sedan blev paret Eriksson nöjda pensionärer tillsammans fram till Ivans bortgång 1998.

Och sedan? ”Ja, visst är det ensamt ibland. Men det måste gå”. Och under våren har Eivor firat sin 95-årsdag med många glada gäster - och många goda kakor, som hon bakat. Hur kan man ha den kraften? ”Jag är så glad att få leva!” blir svaret. Och hon får det att låta så enkelt….

Text: Christina Folkeson

”Nunnebanan” Stafsjö Järnväg

År 1898 drabbades Kolmårdens skogar av en stor katastrof. Nunnefjärilens larver ökade lavinartat och åt upp främst granbarr. Träden måste avverkas, för att inte virket skulle gå till spillo.

Militär anlitades

Man konstaterade att 694 ha på Stafsjö och 970 ha på Virå skogar var angripna. Mycket folk anlitades, bl a militär för avverkning och för bekämpning av spridningen. Man gjorde limringar runt träden för att inte larverna skulle kunna krypa upp.

Träden måste fällas och köras med häst och vagn till Sandvikens lastageplats vid Bråviken, där Stafsjö Bruk ägde mark. Sedan gammalt hade både järn och trävaror lastats ut därifrån till båtar. Nu rörde det sig om så stora transporter, att detta inte räckte till.

17 km lång järnväg byggdes

Goda råd var nu dyra och ägaren till bruket, konsul Enörning, hade hört talas om en ny järnvägstyp med en mindre spårvidd på 600 mm, det sk ”kostasystemet”. Han sökte koncession på ett järnvägsspår från Virå över Stafsjö till Sandviken, som beviljades den 25 jan 1901. Banan färdigbyggdes redan 1903 och den blev 17 km lång. Den trafikerades med ånglok och godsvagnar och även personvagnar.

Järnvägen hade tre godstrafiktoppar. Först timmer efter nunnefjärilens härjningar. Sedan under ”Kramforstiden” åren 1914-18 (första världskriget) och sist åren 1924-30 då timmer och även pitprops, sparrar, pålar och sågat virke skeppades till Englands gruvor.

Även persontrafik

Under hela tiden gick också persontrafik på Nunnebanan. Man åkte gärna till Sandviken till julottan samt även vidare med båt till Norrköping för att handla och torga.

Rälsen revs upp 1939, då hade bussar och lastbilar utkonkurrerat järnvägen.

Lok och vagnar finns numera samlade i Mariefreds Järnvägsmuseum.

Nunnebanan, cykel– och vandringsled, 17 km, Virå-Stavsjö-Sandviken

För 20 år sedan iordningsställde Krokeks hembygdsförening Nunnebanan till cykel- och vandringsled från Sandviken till Stavsjö ”Lilla station”. Man röjde igenvuxna delar och satte upp informationsskyltar utmed sträckningen. Kila hembygdsförening fortsatte att förbättra sträckningen Stavsjö-Virå med skyltar och man tog fram vändskivan för loken och satte upp informationstavlor vid Virå station.

Nu har återigen Krokeks hembygdsförening röjt sly vid sidan av banan och markägarna har iordningställt vägsträckningen över Giversmossen, som har varit i väldigt dåligt skick. Vidare ska nu skyltarna kontrolleras och förnyas.

Kila hembygdsförening ska även de se över och förnya skyltar på ”sin” bansträcka. De ska även göra fint omkring vändskivan i Virå. ”Lilla station” vid Stavsjö har börjat rustas upp av fastighetsägaren och hyrs nu av Anne Pettersson, som ska göra i ordning inomhus. Hon planerar att försöka ha någon trevlig verksamhet i huset.

Cykelentusiaster till godo

Båda hembygdsföreningarna hoppas nu att deras arbete kommer många cykelentusiaster i bygden och även turister till godo. Det finns mycket intressant att se och lära utmed banan.

Text: Monica Svensson

Insänt

Sveriges minsta kyrkogård

I Kolmårdens villande skogar finns gömd i en glänta bland tät tallskog en oansenlig kyrkogård. Kanske är den Sveriges minsta? Här vilar mor och dotter efter en ödesdiger stadsresa. Koleran tog dem.

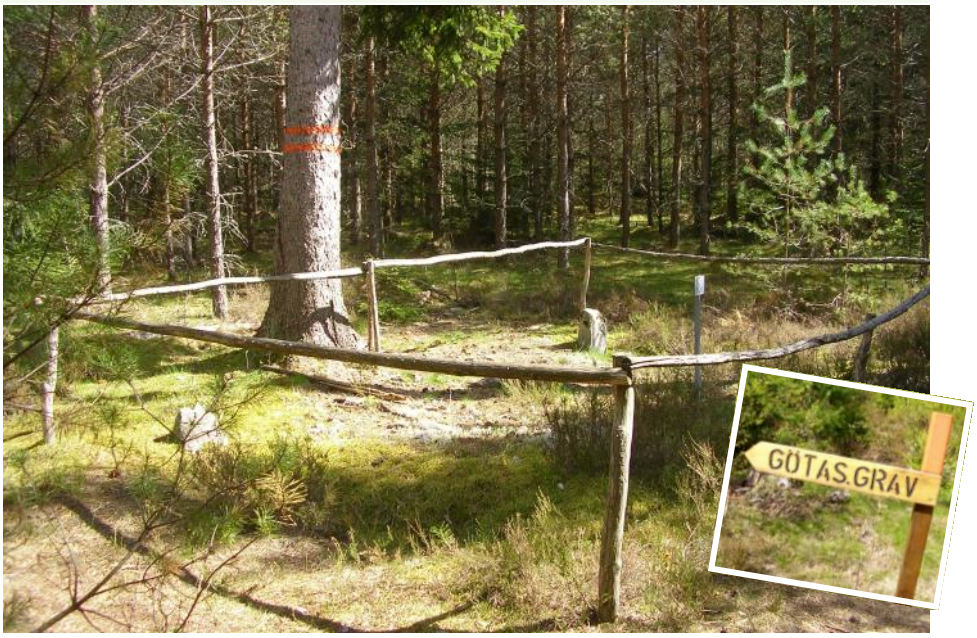

Under perioden 1834 - 1873 härjade tarmsjukdomen kolera periodvis i Sverige. Den bakterieburna sjukdomen spreds främst genom dricksvatten och innebar att den smittade drabbades av svåra diarréer, ofta med uttorkning och död som följd. Koleran har kallats 1800-talets pest, omkring 40 000 människor i Sverige avled till följd av sjukdomen.

De styrande i Krokeks socken på Kolmården i norra Östergötland hade nåtts av budet att folk dog flockvis av en farsot kallad kolerapesten, som spred sig från Göteborg och upp över landet. Visserligen var åkomman mest bunden till städerna och dess hopträngda människor; men varför skulle just Krokeks socken undslippa eländet? resonerade de styrande. Man var ju också en socken med många vägfarare som kunde föra smittan med sig.

I lättgrävd momark en kilometer väster om den ordinarie kyrkogården, vid Kung Fredriks kyrka intill gränsen till Södermanland, anlades 1834 Krokeks församlings kolerakyrkogård. Här skulle nästan var tionde församlingsbo kunna få sin grav, om nu pesten slog till. Det gjorde den dock lyckligtvis aldrig, bara två församlingsbor dog.

Lingon till salu

Hedvig Jansdotter i Krokek var maka till den indelte soldaten Olov Göte och hon gick därför i bygden under namnet Göta. Hedvig var arbetsam och missade sällan ett tillfälle att tjäna en slant. Hon kallades då och då till gästgivargården i Krokek, för att där i krogrummet vid Långa Längan skänka ut öl och sprit och hålla ordning på de serverade. Hon var en karsk och bestämd ordning.

Gästgivargården

Det var nu i slutet på sommaren 1853 och den idoga Hedvig hade utöver krogjobbet och tillsammans med den 18-åriga dottern Eva Charlotta plockat lingon som aldrig förr. Två kontar och tre stora korgar hade man fulla där hemma i soldattorpet Gölstugan. Hon försökte att sälja bären till vägfararna vid krogen, men dessa var enbart intresserade av att skölja struparna. En dag i början av september fick hon så chansen att tillsammans med dotter Eva Charlotta följa med en hästfora till Sandviken vid Bråviken, och tog sig sedan vidare med båt till Norrköping.

Hon avråddes från denna utflykt. ”Ge sig inte åstad. Pesten grasserar i stan. Hon kan komma hem angripen, bli blötmagad och sen dö!” varnade man. Men 51-åriga Hedvig lyssnade inte. Hon for trotsig iväg med sin tonåriga dotter. De kom till torget i Norrköping och skrek ut: Lingon till salu! De skrek och de sålde. De sålde slut, drack sig otörstiga ur en bägare med vatten och åkte sedan lyckliga med många mynt hem till Krokek.

Götas grav

Väl hemma i torpstugan kände sig Hedvig varm och svettig. Hon gick till sängs, men kunde inte komma till ro och sömn. Magen började värka, hon kände sig illamående. Mot morgonsidan blev hon tvungen att hastigt kravla sig ur sängen och rusa mot dasset. Det rann ur henne. Hon anade, hon förstod. Hon kände sig yr och vilsen i tankarna, flämtade törstig. Hon drack och drack, men allt vatten gick bara rakt igenom henne. Fyra dagar plågades hon innan döden inträdde den nionde september 1853. Dagen därpå dog dottern Eva Charlotta också hon av kolerans plågor. Tre dagar därefter begravdes kvinnorna på den anlagda kolerakyrkogården.

Likfärden var enkel; ett par oxar drog vagnen med kistorna, några människor, däribland en präst, följde med till skogsgläntan där två gravar var grävda i den luckra jorden. Prästen höll ett kort griftetal och förrättade jordfästningen. Han lyste frid över de hädangångna kvinnorna.

Åren gick och Krokeks socken förskonades från fler koleradöda människor. Träden växte sig tätare och högre kring platsen där Hedvig och dottern Eva Charlotta vilade. Platsen kallades Götas grav. En oansenlig kyrkogård för två av kolerans tusentals offer i Sverige.

Kyrkogården finns kvar med sina mossbelupna gravstenar. Det är en märklig plats, för solens strålar hittar mellan täta trädstammar ofta dit och sätter lyster på minnet av kvinnan som kallades Göta och hennes dotter Eva Charlotta. Det är en plats där vandrare på Sörmlandsleden stannar till och skänker de bortgångna två en tanke vid kanske Sveriges minsta kyrkogård.

Leif Syrén Örstad

Insänt

Tack för de första 10 åren!

Lördagen den 27 september firade friskolan i Kvarsebo 10-årsjubileum. Styrelsen i den ideella föreningen Kvarsebo Skola bjöd till Tackfest!

"Jag vill tacka alla som gjort tio års verksamhet och den här jubileumsdagen möjlig att fira", sa föreningens ordförande Inger Palm. "Det har ni gjort genom att under de tio åren som gått, på olika sätt ha bidragit till att skolan kunnat utvecklas till vad den är i dag". Tacket omfattade såväl elever, föräldrar, personal, frivilliga insatser samt även Norrköpings kommun. Kvarsebo friskola ser byn som ett bevis på vad många goda krafter kan göra tillsammans.

MG

PT

MG

Under dagen bjöds det på lokala produkter, smörgåstårta och pizzabitar från Café Margit samt äpplemust från Kolmårdens musteri.

PT

PT

Andra festligheter under dagen var bland annat att man fick hoppa i hoppborg, se bildspel med elevernas aktiviteter under åren, kreativa elevarbeten av växter och naturmaterial, delta i Kvarsebo idrottsklubbs bollaktiviteter, följa den röda tråden och titta på många tidningsurklipp om skolan från de tio åren. Ett mycket uppskattat inslag var Hembygdsföreningens utställning om Kvarsebo skola genom tiderna. Dessutom uppträdde eleverna med sång och teatern "Kom och se Esters varieté" anordnades av Kvarsebo kultur.

MG

MG

Sammantaget en rolig solig dag med många besökare!

Text: Jonas Ingre
Bilder: Maud Gideland och Pernilla Thott

PT

MG

”Kolmårdsprofilen”

Bild: Pehr Hasselrot

Ulf Svensson känner väl alla kolmårdsbor till? Men hans hustru, Marianne, har minsann levt ett minst lika rikt och aktivt liv och fortsätter så. Vi träffas en gråmulen eftermiddag i deras hem i Norrköping. Ja, för dit har de flyttat efter många år i villan i Sandviken.

Marianne stöder sig på rollator, konvalescent efter en reparation av höft och handled. Kaffe står framdukat. Berätta om dig själv, ber jag.

- Ja, jag är född och uppvuxen i Mariestad. Jag var sladdbarnet i familjen och hade tre äldre bröder och en syster. Pappa hade pappershandel, där det också såldes fotoartiklar och grammofonskivor. Han drev även en biograf. Han var väldigt intresserad av lokalpolitik och satt med i nämnder och var ordförande i Hantverksföreningen. Även mamma var föreningsengagerad.

Marianne som 8-årig skolflicka

Marianne minns sin barndom som lycklig. ”Vi lekte och lekte.” Skolgången inleddes med fyra år i folkskolan, fyra år i realskolan och därefter två år i Skara flickskola, en numera försvunnen skolform. Men den höll hög nivå på undervisningen och man erhöll därifrån s.k. Normalskolekompetens.

Yrkeslivet inleds

Som sjuttonåring började Marianne sitt första arbete: på Kristidsstyrelsens jordbruksavdelning. Vi får minnas att Sverige då tvingats införa ransonering av många olika varor, däribland drivmedel och fotogen. Hon fick där omdömet ”energisk, pålitlig och pliktrogen” – och så verkar det ha fortsatt hela livet….

Nu vara det dags för vidareutbildning: Påhlmans handelsinstitut gav en gedigen grund för framtiden. Hon återvände till hemstaden och pappershandeln. I nio år arbetade hon där. Och under tiden växte hennes föreningsengagemang fram. Som barn var hon med i scouterna, där flickor på den tiden började som ”blåvingar”. Nu blev hon ledare för pojkar, för en grupp ”vargungar”, som det då hette.

Det var också inom scouterna som hon mötte Ulf. De förlovade sig 1952 och gifte sig 1955. Så när Ulf fick arbete som elevkonsulent på Steneby skola, så följde Marianne med och arbetade där som kanslibiträde. Därefter följdes de åt till Säffle, och snart vidare till Kristinehamn. Där blev Marianne kanslist på Kristinehamns praktiska skola. Under de tre åren där engagerade sig Marianne i scouternas distriktsstyrelse.

Till Norrköping

År 1960 gick flyttlasset till Norrköping. Marianne anställdes på Sveriges kyrkliga studieförbund som studieorganisatör. ”Jo, jag har haft god organisationsförmåga!” Ulf blev scoutkonsulent. Men nu valde Marianne att studera vidare. Hon valde Statens skola för vuxna, ekonomisk linje. Studierna bedrev med 5 veckors undervisning och 5 månaders självstudier med brevkontakter och tentamina. I december 1967 tog Marianne studentexamen – och bär examensringen på handen ännu.

Därefter utbildade hon sig till ämneslärare och fick arbete i Visby, därefter i Oxelösund. Men 1971 fanns ett intressant arbete i Norrköping: på AMU i Norrköping, med kontorskurser. Där fanns särskilda kurser för synskadade. Det väckte Mariannes intresse och hon övergick till att arbeta med synträning och med introduktion av de olika nya hjälpmedel för synskadade som börjat utvecklas vid den här tiden, däribland även datorer. Hon blev chef för Arbetsmarknadsinstitutet för synskadade år 1983 och fortsatte så fram till pensioneringen 1990.

Forts...

Föreningsliv
Men det har alltid funnits tid för föreningsarbete, både för Röda korset, Inner Wheel och scouterna.

RödaKorset

Marianne var ordförande i Kolmårdens rödakorskrets från 1975 och tio år framåt, och har fortsatt som aktiv medlem samt som revisor hela tiden sedan dess.

Scouterna

Inom Svenska Scoutförbundet arrangerade Marianne under fem somrar i sträck i samarbete med Moje Palmgren konfirmandläger i Kvarsebo. För detta bildade de en stiftelse och köpte in och renoverade Konfirmandgården, det hus som numera är Bed- and breakfast-hotell.

- Det var roliga somrar, men intensiva… Det var både friluftsliv, lek och allvar. Det var frågor som gick på djupet. Jag är intresserad av unga, vill bidra till att de får ett bra liv. De fick hitta på och anstränga sig lite. Och det gällde att få lite ordning på dem också!

INNER WHEEL

Inner Wheel är en internationell organisation där Marianne också har varit och är livligt engagerad. Den har ca 100.000 medlemmar i 103 lika länder. I Sverige bekostar man bl.a. narkotikahundar som Tullverket behöver, vidareutbildning för demenssjuksköterskor och internationellt läkararbete. Redan 1973 var Marianne president i Norrköpingskretsen. Hon har även valts till distriktspresident och rådspresident (ordförande för Sverige) och deltagit i ett antal världskongresser, bl.a. i Australien. Marianne har även varit ledamot av styrelsen för världsorganisationen.

Ja, på den långa meritlistan står faktiskt även att Marianne varit kassör i lokala Hundklubben. ”Vi skaffade hund – det var ju inte klokt – men roligt”.

Roligt var också att ingå i Kolmårdens Zittroneller, en grupp damer som gjorde många uppskattade framträdanden. De spelade cittra och sjöng tillsammans.
Att släktforska har också intresserat Marianne. Rötter finns i Dalarna, Värmland och Västergötland.

Varifrån kommer så här mycket engagemang och energi ifrån, måste jag fråga.

- Jag hade en bra barndom. Pappa såg alltid möjligheter mer än svårigheter. Jag var blyg som liten, men nu vågar jag ha en mening och uttrycka den. Jag är ganska orädd och tar reda på saker, har gått många kurser. Men jag kan nog dra mig för att be om hjälp med saker…

Det har varit en givande pratstund. Marianne har erfarenheter som vi verkligen kan inspireras av.

Text: Christina Folkeson
Bild: Pehr Hasselrot

Insänt

KOLMÅRDEN

En vallfartsort är Kolmården, som norr om Bråviken lyfter sitt revir av skogar, raviner, dalgångar. En mäktig blånande rand vid horisonten, ett rike av ljus och skugga under trädens kronor. Graniten lyser fram i stup och skrevor. Deras skrovliga ytor ger något trotsigt och vilt, något av urtid åt terrängen. Vassarna vajar vid de långa stränderna av någon sjö. Med ett ljust leende öppnar sig en glänta i sin mörka infattning. Mjuk mossa, svala bäckar, svävande dofter mildrar intrycken. Likväl är det storheten som fängslar.

Kolmården är orgelstämman i den östgötska skogsnaturen, än dovare, än med en ljusare klang ut mot den öppna vattenvärlden. Man kan förstå, att så olika temperament som Almquist och Atterbom tjusats av skådespelet.

Kolmården hör till det som man inte glömmer. Den har sin storhet, sin färg, sin tjusning, full av vaknande liv i gryningen, vemodsskuggad när skymningen sveper kring trädtopparna. Kolmården står högt uppe på listan över sådant, som man gärna vill visa en främling. Den hör ej till en natur som man kan överblicka och lära känna på en gång.

Kolmården är de många upptäckternas rike. De kommer efterhand, de ristar sina mönster i själen, och att riktigt behärska mönstren, det lär man sig aldrig. Det är ej så underligt, att Strindberg, naturskildraren framför andra i modern mening, en gång drömde om att finna en boplats i Kolmården.

(Ur STF:s bok ”Tusen sevärdheter i Sverige: Östergötland” av Viggo Loos)

Ulf Svensson har skickat denna hyllning till Kolmården. Efter många år som Kolmårdsbor är Ulf med sin fru Marianne numera Norrköpingsbor.

Stafsjö Bruk numera Stafsjö Valves AB

Ett modernt bruk med gamla anor från 1666

Historia
Stafsjö Bruk anlades av Gerhard Störning. Han kom som ung till Sverige från Tyskland och togs om hand av Joacim Dankwardt i Nyköping, som var borgmästare och affärsman. De båda startade så småningom Norshammars Bruk i Svärta och sedan även Virå Bruk. Störning letade efter ett nytt ställe att anlägga ett styckebruk. Efterfrågan på kanoner från kungamakten var stor och här vid Stavsjöns södra strand fann man en plats med god tillgång till vattenkraft. Stav betydde i gamla tider gränsmärke. Stavsjön utgjorde gräns mellan Svealand och Götaland.

Skog fanns det gott om och träkol i stora mängder gick åt för att smälta järnet och rök från kolmilor stod nog ofta tät över skogen.

Här i Kolmården fanns mycket skog och berg samt rövare och banditer, som tagit sin tillflykt hit för att undgå rättvisan. Den gamla vägen mellan Södermanland och Östergötland gick på norra sidan om Stavsjön och vägfarande råkade ofta illa ut vid överfall från stråtrövare. Man hade nog bråttom för att komma till gästgiveriet i Vreta eller till Krokek vid Långa Längan.

Järnmalm, som var av tillräckligt god kvalité, hittades inte i trakten. Den fick forslas från andra håll med båt via Bråviken, främst från Förola gruva i Svärta. Den hämtades vid Sandviken, först med oxar och senare med hästar. Sorteringsarbetet fick ofta utföras av kvinnor och barn. I Sandviken levererades även kanonerna ut i världen.

Arbetare lockades hit med löfte om arrende av ett område för att kunna bygga ett torp och genom att dika och svedja få fram några magra åkerlappar i de bergiga trakterna. Där kunde man ha en ko och en gris och lite höns. Arrendeavgiften drogs från lönen. Arbetstiden var 12 timmar per dag, även lördagar. På söndagarna var det kyrkoplikt och man fick gå till kyrkan vid Lundäng i Kila socken, en vandring på ca 1 mil från Stavsjö. Senare utverkade ägaren till bruket tillåtelse för folket att gå till Krokeks kyrka (ödekyrkan), som låg betydligt närmare.

År 1666 fick Störning privilegiebrev av Karl XI på sin första masugn och kunde börja tillverka kanoner. Det gick mycket bra, men med betalningen, från kronan, blev det si och så, så han fick i utbyte i stället ofta stora jordegendomar. Ägandet av bruket gick i samma släktled, nämligen Störning – von Berchner – Ridderstolpe, i ca 200 år och de var en tid Sveriges rikaste personer.

År 1719 brändes bruket ner av ryssarna. Även många andra platser utmed kusten blev då utsatta för ryssarna. Efter detta byggdes bruket upp igen och då byggdes även Stafsjö herrgård med flyglar. Herrgården brann dessvärre ner 1915 och då även hela bruksarkivet.

Prydnadskanon, säljs genom Stafsjö Bruksmuseum

På 1800-talet, när krigen var slut, avtog efterfrågan på kanoner. Nu började i stället plåtslageritiden. Då tillverkades ångpannor, mobila tröskverk och andra jordbruksmaskiner. Senare började man tillverka verktygsmaskiner och granater och även en föregångare till skjutspjällsventilen. Man började den egentliga produktionen av skjutspjällsventilen år 1928. Gjuteriet blev föråldrat och lades ner år 1981.

Text och bild: Monica Svensson

100 år sedan järnvägsbygget

Lars Erik Eriksson, bosatt i Raggans gård, har låtit Kolmårdsnytt ta del av dokument som hans farfar fick till sig när järnvägen skulle dras över den mark han brukade.

Det är en otroligt byråkratisk text, 12 maskinskrivna stora kopieark med allehanda stämplar – ja, även kung Gustafs namn finns med, men maskinskrivet. Det viktigaste dokumentet för farfars del var kravet att han måste flytta sitt och familjens bostadshus. Det låg i vägen för banan som skulle byggas. Och tydligen hade tidigare krav inte åtlytts, så här finns nu ett hot om **handräckning**, d.v.s. polishjälp. Stackars farfar! Alla dessa näst intill obegripliga dokument, för en familj på ett litet arrendejordbruk, där också hustruns föräldrar fanns med. Och nio barn!

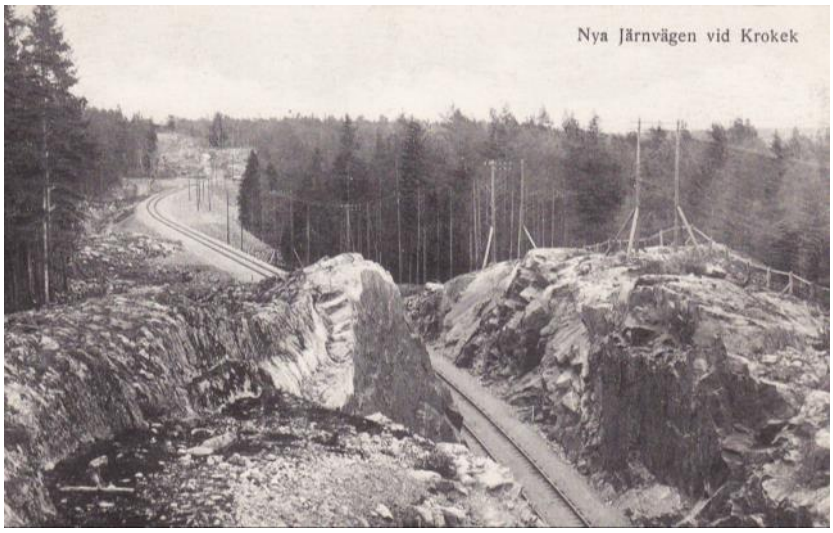

Lars Erik kan berätta att trots alla dokument, så låg bostadshuset kvar när banarbetet kom helt nära. Då det första arbetståget skulle passera, fick man lov att såga av en del av takfoten! Men senare blev ändå huset flyttat till den höjd där det nu ligger.

Familjen framför huset efter att det flyttats

Lite fakta om det stora bygget:

År 1907 hade ”Riksdagen bifallit Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av en statsbana från Järna station å Västra stambanan över Vagnhärad och Nyköping förbi Lunda till Norrköping”. Beräknad kostnad är 13 300 000 kr inklusive rullande material.

1909 beslutar Östergötlands landsting och Norrköpings kommun att ”åtaga sig de uppställda villkoren”. 1911 är den definitiva planen för banans framdragande fastställd. 1913 börjar man bygga. Och på två år senare kunde banan invigas! Trots att arbetet gjordes med den tidens teknik…

Det är överraskande att i dokumenten läsa: ”I och med statsmakternas beslut om banans byggande har **givetvis** för statens järnvägsbyggnader uppstått **rätt att taga i besittning den mark** som i överensstämmelse med den definitiva planen erfordras för järnvägsanläggningen”. Ord och inga visor!

Och det gällde mark för spår, bangårdar, banbevakning, vattenstationer, hållplatser, utrymmen för stationshus och personalbostäder. Dessutom fick markägare avstå 15 meter mark på vardera sidan om spåren, med befintlig skog. Man fick också acceptera att tillhandahålla grus och sten. Vägar kunde även påverkas.

Hundra år har gått. Och nu planeras en ny bana genom Kolmården. Priset lär bli högre, men vi får hoppas att villkoren för kringboende blir bättre denna gång…?

Text: Christina Folkeson

Raggan på 60-talet

Nr 3, 2015

Serie Del 1

Våra vägnamn Krokek

Under förra året kom det ut en intressant bok, ”Norrköpings gatunamn”, skriven av journalisten Peter Kristensson. Där finns också avsnitt om Krokek, Kolmårdens landsbygd och om Kvarsebo.

Själv läste jag med särskilt intresse om namnen på vägarna i Krokek, där jag vuxit upp. I min barndom på 40-talet hade varje hus här ett eget namn. Post hämtade man i postbox på stationshuset eller i affären. Men när Krokek vuxit och posten i mitten av 60-talet skulle börja delas ut av brevbärare behövdes en förändring.

Peter Kristensson har sökt i de kommunala arkiven efter underlag för hur vägarnas namn kom till, men där finns inte något sparat. Så det har varit svårt för honom att hitta förklaringar på vissa namn, särskilt då Polisvägen, Gjutarvägen och Brandmästarvägen. Men vi som var med kan berätta….!

Christina Folkeson

Lantbrevbärar-Ulla på Råsslavägen

Det här huset, med namnet Solsidan, ligger i hörnet Torsvägen/Sjöviksvägen. Där bodde från mitten av 40-talet en man som kallades ”Polis- Anders”. Hans barnbarn Lena Nicander berättar att han hette Erik Andersson och var född 1886 i Göteborgstrakten. Hon har kvar intyget från 1909 som styrker att han blivit ”vederbörligen antagen till poliskonstapel i Örgryte socken” genom beslut av landshövdingen. Några år därefter gifte han sig med en flicka från Kolmården och fick sonen Hugo och dottern Lissie. Men i samband med dotterns födelse dog modern och Erik fick vända sig till hennes släktingar för att få hjälp med de små barnen.

Barnens morföräldrar hette Stenholm och bodde alldeles intill Bråviken nära Getå. Morfadern var fiskare och arbetade även som dräng hos Robert Nobel, som då bodde vid Getå. Familjen Stenholm hade ytterligare två döttrar, Emelie och Hilda, som var verksamma som slumsystrar i Frälsningsarmén. Emelie blev den som mest tog hand om barnen sedan svågern Erik flyttat hit till Kolmården. Han åkte först runt och sålde fisk.

Senare startade han Bidalens Tvättinrättning i Krokek och hade flera anställda som utförde tvätt och mangling. En väldig stenmangel fanns till detta. Så småningom övertog sonen Hugo rörelsen och bosatte sig vid Bidalen, som ligger vid Syrénvägen, nära bäcken. Huset Solsidan blev sedan Erik ”Polis-Anders” Anderssons hem på äldre dagar. Men fast han gav namn åt vägen, var han faktiskt aldrig polis här i Krokek.

I kommande nummer berättar vi om Snickarvägen, Brandmästarvägen, Gjutarvägen, Urmakarvägen och Borgmästarvägen. Har ni frågor eller något att berätta, så får ni gärna höra av er till: redaktionen@kolmardsnytt.se

Nr 4, 2015

Serie Del 2

Vägnamn i Krokek

Serien startade i förra numret med Polisvägen. Finns också på hemsidan.

Snickarvägen

Den del av Polisvägen som nu har nr 5 till 15 hade tidigare namnet Snickarvägen. Då hade den utfart på Sjöviksvägen, men nu är den delen enbart gångväg. Den leder bl.a. in mot Vårdcentralen och det nya företagsområdet.

I det gula huset ute vid Sjöviksvägen bodde till fram på 50-talet den som gav namn åt vägen, snickaren Karl Karlsson, kallad Snickar-Kalle. Husets namn var Liljeberg. Först hade han snickeriet i bottenvåningen och familjen bodde på övervåningen, men senare byggde han det stora röda huset på andra sidan den lilla vägen. Erik Bergströms Bobinfabrik, ett träsvarveri, övertog så småningom de lokalerna.

Snickar-Kalles far var också snickare, och två av hans söner, Tore och Malte, var verksamma i yrket. Och av Tores barnbarn är fyra utbildade snickare och nu även ett barnbarnsbarn! Och i Liljeberg bor numera Thomas Snickare och i huset bakom bor hans son, som också är snickare. Så nog är det lite synd att själva Snickarvägen försvann…

Karl Karlsson, kallad Snickar-Kalle"

Huset Liljeberg

Fru Signe Karlsson med sonen Tore

Denna väg har fått sitt namn efter brandmästare Karl-Erik Jönsson, som med sin familj hade sommarbostad i hörnet av nuvarande Vårfruvägen/ Måsvägen/Borgmästarvägen.

Karl-Erik Jönsson var född 1912 och växte upp i Skarphagen. Efter militärtjänsten kom han till brandkåren i Norrköping, utbildade sig vidare internt och tog sin brandmästareexamen i Stockholm i slutet av 40-talet. Han stannade inom kåren i Norrköping fram till sin pensionering 1969.

Brandmästare Karl-Erik Jönsson

År 1952 köpte han tomten och byggde med vänners hjälp upp ett timmerhus. Detta hade tidigare stått i Skärnsnäs, mellan Östra Ryd och Söderköping. Huset var uppfört 1752 och flyttat 1852. Och jämt 100 år senare flyttades det igen! Det togs ner, stock för stock, och byggdes upp på samma sätt på sin nya plats. Husets namn hade varit Torplyckan och så fick det fortsätta att heta. Fram till förra året ägdes det av brandmästarens dotter, bosatt i Holland.

Från början var Brandmästarvägen namnet på hela den väg som nu kallas Vårfruvägen. Namnet ändrades i samband med nybyggnation i området omkring 1990. Nu finns namnet Brandmästarvägen bara kvar på en del av den väg som förbinder Munkvägen med Sjöviksvägen. Men detta är historien bakom namnet!

Text: Christina Folkeson

Huset Torplyckan

I kommande nummer berättar vi om Gjutarvägen, Urmakarvägen och Borgmästarvägen.
Har ni frågor eller något att berätta, så får ni gärna höra av er till: redaktionen@kolmardsnytt.se

Nr 1, 2016

Serie Del 3

Vägnamn i Krokek – sista delen

I två föregående nummer har vi berättat om personerna som gett upphov till några vägnamn: Polisvägen, Snickarvägen och Brandmästarvägen. Artiklarna finns att läsa via nätet på www.kolmardsnytt.se (sid. 13 i nr. 3 2015 resp. sid.35 i nr. 4 2015) Nu ser vi på ytterligare tre vägnamn.

Urmakarvägen har fått sitt namn av att urmakare Mobeck hade sommarnöje i närheten. Firman, Mobeck & söner, fanns på Drottninggatan 44, där Forex numera ligger. Företaget startades av Isak Mobeck år 1894 och drevs senare av hans söner Bengt och Magnus fram till 1970. Man hade egen import, tillverkning av klockor och verkstad för reparationer. Där fanns även en guldsmedsavdelning och en avdelning för optik.

Mellan 1941 och 1947 var Carl Johan Reventberg borgmästare i Norrköping. Familjen bodde på sommaren här i Krokek. Deras hus finns ännu kvar och ligger i slutet av Gjutarvägen. Från början hette vägen där Borgmästarvägen, men i samband med nybyggnationen i området i början av 90-talet ändrades vägnamnen en del.

Borgmästarhuset i nutid

Den nutida Borgmästarvägen börjar där Måsvägen ansluter till Vårfruvägen. Därifrån går den nästan fram till Gjutarvägen och slutar i en vändplan.

I borgmästarens hus bor numera Ingrid och Stig Nilsson. De köpte huset 1972 av borgmästarparets sonhustru Birgit, bosatt i Trelleborg. Efter att de renoverat huset kom den gamla borgmästarinnan på ett litet besök en söndag tillsammans med sin husföreståndarinna, som också bott med dem i huset. Fru Emma Reventberg har med minimal handstil skrivit i familjen Nilssons gästbok:

”Jag har varit och gästat mitt gamla sommarhus, där jag tillbringat 36 underbara år. Allt är underbart. Det som ägaren utfört är underverk. Varmt tack för att jag fick se det en solig sommardag”

Borgmästare Reventberg

Huset i äldre dar

Gjutarvägen

Nu kommer vi till slut till den väg, som ligger mig varmast om hjärtat. Vägen fick sitt namn från det cementgjuteri som min pappa Folke och hans tvillingbror Ivan drev under många år. De hade lärt sig hantverket i Enstaberga, där de växte upp. I början av 40-talet fick de tips om att det kunde behövas ett cementgjuteri i Krokek, som var ett växande samhälle. Unga och nygifta flyttade de hit och byggde upp sin verksamhet. År 1943 såg deras verkstad ut så här:

Forts...

I en artikel i Östergötlands Dagblad från 1958 berättar de att de årligen använder 1000 kubikmeter grus och 350 ton cement. Undra på att de blev vältränade! De producerade avloppsrör, vägtrummor, brunnsrör och gångplattor, men den största produkten var betonghålsten till husgrunder.

Min pappa, Folke Eriksson, på bild till artikeln i Östergötlands Dagblad 1958

De två bröderna arbetade vid sida, år efter år tillsammans. Den höst de fyllde 65 år sa de: *"Vi stänger till över vintern, så får vi se hur vi gör till vår'n"*. Men när våren kom hade de bestämt sig för ett lite lättare liv.

Folke och Ivan som pensionärer

Därefter övertogs lokalerna av ett biltillbehörsföretag, men nu under hösten har alla spår av det gamla cementgjuteriet försvunnit. Tomten i hörnet Sjöviksvägen/Munkvägen är just nu tom, i väntan på ny användning.

Bröderna Ivan och Folke följdes åt genom hela livet. Fastän de var tvillingar fanns det olikheter i personlighet och utseende, men de kompletterade varandra och var verkligen ett bra team.

Folke och Ivan på ettårsdagen

De ville ha allt lika.

Föräldrarna Hilma och Erik med sina pojkar. Folke sitter på hästen Blendas rygg

Sammanfattande avslutning

Gatunamnen i Krokek bestämdes i början av 60-talet, när Kolmården var egen kommun. Som jag minns det stod ingenjören Gösta Lönnqvist för en del av idéerna. Hans eget hus hette Valhalla, och vägen därbakom fick heta Valhallavägen. Sedan fortsatte förslagen ur den nordiska mytologin: Odenvägen och Dianavägen, senare utökat med flera namn: Tor, Nanna, Freja, Frigga, Tyr, Ymer, Trym, Sigyn och Mimer.

En del namn bygger på lokal historia: Munkvägen och Vårfruvägen påminner om det kloster som fanns vid nuvarande ödekyrkan under delar av 1400- och 1500-talet. Storhultsvägen har namn av ett av torpen till Uttersbergs gård. Andra namn från äldre boställen är Dragtorpsvägen, Råsslavägen, Hagalundsvägen och Björnlundavägen.

Senare har Eketorps villaområde fått gatunamn kring blommor, Stenbäcken kring sjöfåglar, Kungsskogen kring skogsfåglar, Sandviken kring båtliv, Hyttan kring malmhantering och Strömsfors kring bergarter. Mera fakta kan sökas i boken Norrköpings gatunamn av Peter Kristensson.

Text: Christina Folkeson
Bilder: Arkiv

Vem eller vad har gett Stavsjö sina vägnamn?

Förr hade varje hus ett namn och man fick hämta posten på postkontoret, först vid ”Lilla station” och senare vid bruket mitt emot Labbit.

När lantbrevbärare sen började dela ut posten på 1960-talet, måste varje väg ha ett namn med nummer för varje hus.

Namnen på södra sidan (brukssidan) av Stavsjön fick namnen: Störnings väg, Dammkärrsvägen, Kolstigen, Kanonvägen och Krutvägen. Namnen på norra sidan blev: Almqvists väg, Tintomaras väg, Winterrosvägen, Reuterholms väg och Nunnebanan.

Vägnamn på södra sidan av Stavsjön

Störnings väg: Gerdt Störning kom till Nyköping från Lübeck i Tyskland 1623, som ung pojke. Han togs om hand av borgmästaren och affärsmannen Joacim Dankwardt i Nyköping. Störning var en stor affärsbegåvning och Dankwardt och Störning startade tillsammans Svärta Bruk och Virå Bruk. Sedan startade Störning själv ett järnbruk vid Stavsjöns strand 1666, för att kunna gjuta stycken (kanoner). Störning är förtjänt av ett vägnamn, innan han startade bruket här, fanns ingenting annat än berg och skogar, rövare och banditer. Man kan säga att han på samma gång lade grunden till Stavsjö som ort. Vägen går genom fabriksområdet, tidigare riksettan.

Dammkärrsvägen: Sjön Dammkärret kom till som en reservoar och uppsamling av vatten från kärr och sjöar öster och söder om Stavsjö. Vid Dammkärret byggdes en hög damm med dammlucka för att reglera vattnet ner mot Stavsjön. I rännan ner mot bruket fanns sedan som mest åtta vattenhjul för att ge kraft till olika anordningar, bl a blåsbälgar. Dammkärrsvägen går runt bruksbebyggelsen i Stavsjö.

Kolstigen: Kolstigen är en liten avstickare från Dammkärrsvägen ner mot den stora kolladan, som numera är borta. Uppkörsrampen i sten finns kvar. Där samlades träkol i stora mänger, som gick åt vid uppvärmning av masugnen, för att smälta järnet. Skogen var full av kolmilor där man kolade och sedan levererade till bruket i slädar med stora korgar, ”kolryssar”. Intill kolladan finns ett gammalt torp som kallas Kolkammaren. Mannen som bodde där var skomakare och tog även emot och antecknade hur mycket kol som levererades.

Kanonvägen: Kanonvägen är vägen ner mot gamla riksettan, numera Störnings väg och centrum vid Kanontorget. Den är en grenväg från Dammkärrsvägen som gått ner mot Kanontorget. Numera är vägen inte framkomlig till torget, då en utbyggnad av verkstaden har byggts över vägen. Namnet syftar på de kanoner, som tillverkats i Stafsjö Bruk.

Krutvägen: Krutvägen är en förlängning från Dammkärrsvägen ner mot bruket. Svartkrut, som består av kolpulver, svavel och kaliumsalpeter, användes förr att kunna skjuta kanoner. Man förde ner krut och kulan i kanonröret, hällde i krut i fänghålet och tände på, så att kanonkulan for iväg. Ön i Stavsjön kallas Krutholmen, där förvarades troligen krutet. /Fortsättning följer..

Text och bild Monica Svensson

Dammkärret

Uppkörsrampen vid gamla kolladan

Kolkammaren

Krutholmen

Vem eller vad har gett Stavsjö sina vägnamn?

I ett tidigare nummer av Kolmårdnytt 3/16 redogjordes för namnen på södra sidan av Stavsjön, som var Störnings väg, Dammkärrsvägen, Kolstigen, Kanonvägen och Krutvägen.

På norra sidan har man namnen: Almqvists väg, Tintomaras väg, Winterrosvägen, Nunnebanan och Reuterholms väg.

Vägnamn på norra sidan av Stavsjön

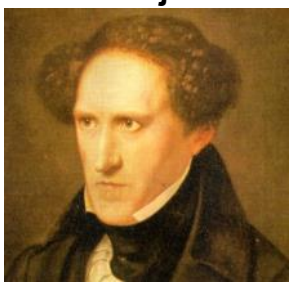

Almqvists väg: Carl Jonas Love Almqvist var en mycket beläst man och mycket före sin tid. Han var både författare, lärare, präst och tonsättare. Han skrev romanen ”Drottningens juvelsmycke” om Tintomara 1834 och boken ”Det går an”, som handlar om att en man och kvinna kan leva tillsammans utan att gifta sig. Han blev då brännmärkt som osedlighetsförfattare och kom i onåd och ekonomiska svårigheter. Han anklagades för mordförsök på en procentare och rymde till Amerika. Han dog i Tyskland 1866 som professor Karl Westermann.

Tintomaras väg: Tintomara är huvudperson i Carl Jonas Love Almqvists roman från tiden för mordet på Gustav III. Hon var en mycket vacker androgyn person med en enorm utstrålning som fängslade både män och kvinnor. Hon var dansös vid Operan och efter mordet stal hon ett juvelsmycke från slottet och rymde till Stafsjö, förklädd till pojke. Hon fick bo på Stafsjö Herrgård och båda döttrarna blev förälskade i henne (honom). På hennes strövtåg i skogarna i Kolmården kom hon till Marmorbruket. Där gömde sig två män från rättvisan efter mordet och de upptäckte att hon var flicka och de två förälskade sig också i henne. Det blev för mycket för Tintomara, som då liftade med G A Reuterholm till Stockholm. Där blev hon fängslad och sedermera vid en skenavrättning, av misstag, skjuten och dog.

Winterrosvägen: Smeden Erik Winterros flyttade till torp 1 (senare torp 48 under Stafsjö) med hustru och barn på 1830-talet och tre generationer Winterros bodde där till 1920-talet. Torpet är numera sommarbostad och ligger i slutet av Winterrosvägen. Det har ett vackert läge vid Stavsjöns strand.

Nunnebanan: Nunnebanan är en del av sträckningen för Stafsjö Jernväg (Nunnebanan), som byggdes förra sekelskiftet mellan Virå-Stafsjö-Sandviken. Nunnefjärilens larver hade angripit stora skogar som tillhörde Virå och Stafsjö Bruk. Skogen förstördes och för att transportera timret så snabbt som möjligt till Sandviken och Bråviken byggdes denna smalspåriga järnväg, som numera är väg och delvis cykelled.

Reuterholms väg: Gustaf Adolf Reuterholm var en kluven personlighet och den mest förtalade personen i svensk historia. Han var skrupelfri, småskuren, feg, diktatorisk, otäck, falsk mm. Medelmåttan som gjorde Sverige till en polisstat. Hans värsta politiska fel var att han saknade förmåga att kompromissa och bygga allianser. Han var dock en av sin tids mest beresta personer. Han var vetenskapligt intresserad, men drogs till magi och vidskepelse. Efter mordet på Gustav III 1792, överlät hertig Karl (blivande Karl XIII) styrelsen över Sverige till Reuterholm, som behöll makten tills Gustav IV Adolf blev myndig 1796. Efter att kungen tagit makten levde Reuterholm ett kringflackande och olyckligt liv i Europa. Han övernattade nog ofta på sina resor ut i Europa hos ägaren till Stafsjö Bruk, Ulrika Eleonora von Berchner i Stavsjö, som var hovdam vid slottet.

Text: Monica Svensson

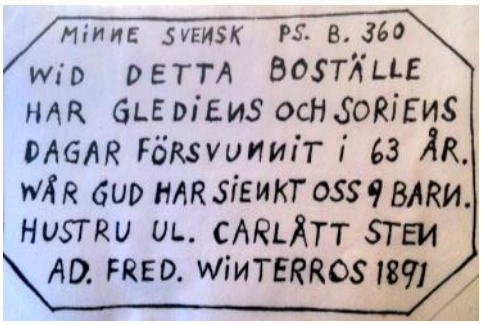

Minnessten vid Winterrostorpet

Nunnebanan

Gustaf Adolf Reuterholm

Tomten flyttar tomtebyn från Kolmården med fraktbåt till Gotland!

– De var här från Trafikverket igår och då pratade de om att de först skulle ha huset som byggkontor, men sen ska det rivas, för att Ostlänken ska fram, säger Håkan Thornell. Förutom att jag skulle bli glad, om den inte blir av, fast nu är det lite sent. Samhällsekonomiskt tror jag att det här är ett misstag. Och hur Norrköping ska klara alla sina åtaganden, det fattar jag inte. Jag har frågat så många gånger, men jag får aldrig något svar. Det är nog många som skulle tjäna på att Ostlänken inte blev av. Det är jag ganska säker på. Nu har det dessutom gått prestige i projektet.

– Vi ska ut till första december, säger Håkan. Det är många bollar i luften fortfarande. Jag drömmer om att jag ska komma igång med tomteverksamheten redan den här julen. Jag siktar kanske lite för högt, men min vision är den, men dagarna går fort nu.

Trafikverket får dra upp en väg på berget och lasta stugorna på lastbilar. Verket hyr ett lastfartyg, så tomtebyn kommer till Gotland. Vi kommer att sakna Kolmårds- och Norrköpingsborna. Så mycket stöd, som vi fått under alla år och så mycket glada människor vi mött. Dem saknar jag redan! Vi har köpt en liten gård i Stenkyrka på norra Gotland, avslutar tomten Håkan Thornell.

Text & bild: Pehr Hasselrot

Nr 3, 2015

Debatt

Det var sista chansen att protestera!

Den 14 augusti överlämnades ca 1500 namnunderskrifter till kommunalrådet Lars Stjernkvist utanför Olai Kyrka. Ett 50-tal var med och hejade på. Andra politiker, flera anhöriga och samtliga anställda på **Gläntan** var också där. Även om Lars inte gav några klara besked så kändes det ändå positivt att möjligheten gavs att säga sitt hjärtas mening.

Louise T Gustafsson

Profilen - Jägaren och marmorarbetaren Ivar Svensson, Iffa

För utsmyckningen vid Råsslaskolan var marmor ett naturligt val. Där var ju upphovsmannen helt naturligt Ivar ivrigt påhejad av Bernt Utter, hembygdsföreningens ordförande, Lars Wallin och Affe Gustafsson.

1928 föddes, på Arvidsborg, en verklig profil i Kolmården, Ivar, Iffa, Svensson. Han blev den siste arbetaren i Marmorbruket. Han lärde sig redan som 14-åring att arbete var viktigt om man skulle få mat på bordet. Familjen, föräldrarna Evert (kallades för ”Basen” eftersom han jobbade som arbetsledare på Marmorbruket) och Anna, född Munter, syskonen Inga, Lennart, May-Lise och sladdbarnet Hans bodde på olika platser i Marmorbruket. Många i familjen blev den delen av samhället trogen genom hela livet. Släkten är stor så många i Krokek är på något sätt släkt med Iffa.

Fotbollen

Skoltiden började givetvis i Marmorbrukets skola. Efter de första åren blev det flytt till Kyrkskolan, med Greta Hedén som lärarinna. Varje rast spelades det fotboll. Av all träning blev Iffa bättre och bättre. Han blev också stor och kraftig, en spelare man inte ”flyttade” så lätt. Marmorbrukslaget spelade mot Sandviken på en plan, Kojtäppan, som låg i skogen ovanför skolan, bakom Snörom. Han blev knuten till Sleipner i Norrköping och spelade där i 15 år. Georg ”Åby” Ericsson tjatade på Iffa att spela i IFK Norrköping, men Iffa ville inte lämna sina gamla lag. Han blev spelande tränare i Stigtomta och Krokeks IF under 60- och 70-talet.

Marmorarbetaren

Den första arbetsuppgiften var hugga ut ”ämnen” till mortlar. Det gjordes mortlar av marmor i stor mängd och var en vanlig exportvara samt till alla souvenirbutiker runt om i Sverige. Senare blev ”1:ans” brott hans arbetsplats. Tiden gick och Iffa blev så småningom förman. Han blev bruket troget ända till nedläggningen. Sen blev det arbete också på bl a Göinge Stenförädling och han bröt ”Rosa pink” Granit. Den gruvan ligger innanför Elsebo vid G:a Stockholmsvägen nära Åby. Han var också med och bröt grå granit nära Kättinge. Iffa var en av dem som jobbade hårt för att Marmorbruksmuséet skulle bli till. När det sedan stod klart tog han emot ett stort antal besökare som ville bli guidade inne och utanför muséet. Dessa besökare var mycket nöjda med vad de fått lära sig.

Louise T Gustafsson

Kyrkskolan 1940

15 år i Sleipner!

Iffa står i mitten i bakre raden

Prins Carls sommarnöje Fridhem

Lite historia för nyinflyttade och ungdomar

1909 var prins Carl och prinsessan Ingeborg ute och åkte. Målet var att hitta en lämplig plats att bygga sitt sommarparadis på. Arkitekten Ferdinand Boberg, som ritat både NK och Waldemarsudde i Stockholm, anlitades och ritade denna riktigt svenska herrgård. Här har många prinsar och prinsessor sprungit omkring. 30 rum tar ju en stund att springa igenom. Tre prinsessor målades av den danska konstnären Saltof. Denna tavla hör till huset och skall för alltid hänga i salongen. Lekstugan var ju helt underbar för barnen och användes flitigt. Den används även idag som ett litet museum med möbler och köksutensilier från prinsfamiljen utlånade av Norrköpings Stadsmuseum.

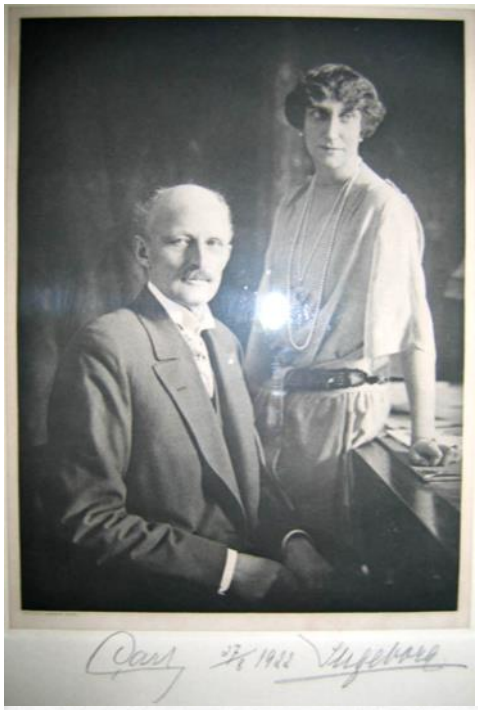

Landstinget köpte

1953 var sista sommaren kungligheterna bodde på Fridhem. Landstinget köpte fastigheten och det blev under 35 år ett mycket populärt konvalescenthem. Vissa patienter fick på landstingets bekostnad vistas här någon till några veckor, om man hade svårt att klara sig hemma själv. Olika diagnoser hade olika längd på vistelsen. Hjärtpatienter hade ett visst antal veckor och skelettskador hade en annan tidsperiod. Lekstugan fungerade som arbetsterapilokal.

Privat ägo från slutet 80-talet

Lars Hallén köpte fastigheten och satte igång att renovera hela huset. Rummen i huvudbyggnaden gjordes om till typiska konferenslokaler. Flyglarna som uppfördes 1988-89 innehåller 45 hotellrum samt spaanläggning. I den gamla föreståndarbostaden i parken finns ytterligare 8 rum och 1 svit. I januari 1990 stod en komplett konferensanläggning klar. Idag drivs anläggningen av Magnus Dahlin, som tillsammans med 4 syskon och föräldrar varit delägare sedan 1995. Sedan 2006 är Magnus ytterst ansvarig som VD. Under senare år har anläggningen renoverats och utökats med större kök och ny matsal. Att vårda det historiska arvet som finns i byggnaden är en del av strategin för framtiden och utvecklingen av varumärket. Ägarna vill även vara en aktiv aktör i närområdet, varför så mycket som möjligt av byggprojekten genomförs tillsammans med lokala företag från Norrköping.

Forts...

Magnus Dahlin tar ensam över

Sonen Magnus såg potentialen i denna plats och tog över helt 2006. Han har sedan dess utvecklat verksamheten från renodlat konferenshotell som bara var öppet under vardagar, till att idag vara öppet i princip hela året förutom 2 veckor runt jul och nyår. Idag svarar konferenser för ca 50 % av intäkterna och privata gäster för den andra delen. 2006 var det 12 anställda och 10 år senare är det vissa perioder över 60 personer på lönelistan, varav många är ungdomar som får sina första sommarjobb på Villa Fridhem. Sommaren innebär en extrem högsäsong med alla familjer som vill besöka Kolmårdens djurpark och samtidigt bo över en eller flera nätter. Förutom Kolmården är mat och dryck en viktig hörnsten i verksamheten.

Afternoon tea

Villa Fridhem har alltid haft höga ambitioner vad gäller mat och dryck och fortsätter på den resan. Sedan flera år serveras de flesta lördagar ett Afternoon tea som är väldigt populärt och vill man vara garanterad plats måste bokning ofta göras några veckor i förväg. Målsättningen är att någon dag ska Villa Fridhem ha en kock med i Årets kock-finalen och förhoppningsvis bli kända både nationellt och internationellt för den gastronomiska upplevelsen.

Framtiden

Magnus ser det som mycket viktigt att både för egen del och för Villa Fridhems framtid engagera sig i den lokala bygden, genom olika samarbeten och engagemang i olika föreningar i närområdet. Utvecklingen av Kolmårdens djurpark är något Magnus är väldigt positivt inställd till. Det ger bland annat fler arbetstillfällen för våra lokala ungdomar.

- Besöksnäringen klassas som vår nya basindustri i Sverige och går inte att flytta till låglöneländer. Norrköping har idag flera reseanledningar som Kolmården och Bråvalla men det behövs också ett bättre företagsklimat för att locka fler att bosätta sig här och flytta sina företag hit.

- Min vision är att Villa Fridhem ska vara ett väl känt utflyktsmål där man kan känna den kungliga historiken och vänliga atmosfären när man avnjuter mat och dryck av högsta klass eller bara finner en stunds lugn och avkoppling i anläggningens spa.

En livsstil

Att driva ett företag som Villa Fridhem är mer en livsstil än ett vanligt jobb. Magnus, tillsammans med övriga i ledningen, jobbar för att alla anställda skall känna ett engagemang och en glädje för Villa Fridhem och då innebär det ibland jobb på både kvällar och helger.

- De senaste 10 åren har vi återinvesterat all vinst i anläggningen istället för att erhålla utdelning, vilket gör att företaget idag är väl rustat inför framtida utmaningar.

Vi återkommer om fem år och ser om Magnus fått sina visioner infriade och önskar honom lycka till!

Text: Louise T Gustafsson
Bilder: Privata

Sveriges Trollerimuséum - Grand Opening 10 juli 2016

En nöjd Tim Star bakom disken till sitt Trollerimuséum

Vet ni att Sveriges enda trollerimuseum finns här i Kolmården?! Det är ”vår egen trollkarl” illusionisten Tim Star i Hantverksbyn i Sandviken som startat detta unika museum. Här finns en enorm samling av trolleriartiklar mm, som samlats in och donerats förutom Tims egen produktion. Trollerimuséet öppnades 10 juli 2016 med stort trolleriuppträdande på utomhusscen med fri entré. Entré till museet är kostnadsfri, för kultur och historia ska spridas till alla utan ekonomiska hinder, anser Tim Star. Öppnandet av museet samlade redan under första veckan 3500 besökare. Under året som gått har besökare i branschen kommit från flera länder, förutom från Sverige, bl a Tyskland, Norge, Danmark och Italien. Sommaren 2017 har det varit enorma mängder intresserade besökare.

Samlare av trolleriartiklar

Att det blev ett museum kan vi tacka Christer Nilsson från Nyköping för, en entusiast och samlare av trolleriartiklar. Han hade försökt få ekonomiskt stöd av kommunen för att starta ett trollerimuseum, men efter några år tröttnade han på att få kommunen att förstå värdet av detta. Han lovade då Tim Star, (som vid den tiden arbetade i USA) att han skulle donera sin stora samling till Tim, när han återvände hem. Det dröjde innan Tim kom hem och gjorde samma erfarenhet som Christer. Under fyra års tid försökte **Tim övertyga** sin kommun att få visst stöd för att öppna ett trollerimuseum i Kolmården. Men plötsligt träffade han på rätt person i kommunen med insikt i vad det kunde betyda för turismen och kulturen. Det tog mycket tid med inredning och sortering av de mängder av intressanta föremål, som ger en historisk bakgrund till trollerikonsten, som i Sverige faktiskt började i Norrköping.

Christer Nilsson har fått en plats på väggen

Bakgrund

Tim Star var bara 9 år, när han blev fångad av trollerikonsten vid ett trolleriuppträdande i Arkösund. Tim frågade trollkarlen om var han skaffat alla trollerigrejor och fick beskedet att det fanns en firma i Åby som tillverkade sådana. ”Va!” sa Tim, ”det finns väl ingen i Åby! Där bor ju jag och det borde jag väl veta då!” ”Jo, men kolla in i skoaffären, så får du se”, sa någon. Sagt och gjort, där innanför hittade Tim en trolleriverkstad, som drevs av Harries* och hans båda söner (skoaffären drevs av Harries fru).

Från praktik till anställning

Första kontakten blev så lyckad att Tim (som heter Tomas egentligen, Tim Star blev hans artistnamn) fick löfte om att få göra ”praktik” ett par dagar i veckan och så småningom ökade kunskaperna och uppgifterna blev mera självständiga. När så, efter några år, en av bröderna avled, stod man där utan den arbetskraft som behövdes och Tim (vars far var plåtslagare) blev tillfrågad om han kunde löda. ”Ja det kan jag väl”, sa Tim och rusade hem och bad farsan att han skulle lära honom att löda fort som bara den och det ordnade sig.

**Harries (artistnamnet) var jonglör och illusionist (och arbetade ihop med en känd illusionist från Norrköping, vars namn var Max Hofzinser). Han var hovillusionist och uppträdde bl a för kung Gustav V.*

Forts...

Trettio år i USA

Så småningom vågade Tim sig ut på scen med sina trollkonster och blev efterfrågad både i Sverige och utomlands. Han nappade på ett erbjudande från England och uppträdde i Hastings m fl städer. Där dök en talangscout upp och erbjöd Tim att komma till USA. Tim var tveksam att anta det budet, men efter moget övervägande så tackade han ja. Hans första uppträdande var i S:t Louis och där blev det stående ovationer. Efter detta fick Tim tio bokningar bl a i Chicago och Kansas. Publiken där var så mycket mer entusiastisk än i Europa. I USA jobbade Tim i flera år, turnerande runt med en buss och bil på släp! Så hörde Tims manager i New York av sig och frågade om Tim kunde tänka sig att arbeta på kryssningsfartyg som gick i Karibiska havet, bl a till Bahamas. Tim måste binda upp sig minst ett halvår och det var han inte så förtjust i, men hans tjej tyckte det lät jättekul och för hennes skull tackade han ja. Han blev kvar där i elva år men hans tjej stannade i åtta månader. Tim trivdes bra i USA men efter trettio år återvände han med fru och barn till Åby. Cirkeln var sluten, men intresset för trollerikonsten är fortfarande brinnande.

Utvecklar talanger

På senare år har Tim, förutom sitt trollande och skapande av nya trick, varit coach för att utveckla talanger i Sverige. Bl a coachade han den unge Magnus Krepper (sedermera skådespelare, dansare och illusionist), när han ville förkovra sig i trollerikonsten. Just nu är Tim coach för en familj från Motala, som kontaktat honom för att få hjälp med sin utveckling inom trollerikonsten. Han accepterade uppdraget mot att de lovade att göra precis som han sa. I sommar (efter bara ett år från start) vann denna familj SM och Grand Prix i delmomentet illusion.

Trollande Tennsmed

Tim är en mångkunnig person och bl a övertog han Christer Wides tennsmide i Hantverksbyn i Sandviken. Efter Christers död fick hans fru Birgitta ta hand om firman och ville gärna att någon skulle överta butiken och tennhantverket. Men kravet var att det skulle vara någon lika kunnig som Christer. Tim erbjöd sig att göra en vas lika som ur Christers tillverkning och gick sedan med denna och visade upp sin och Christers vas för Birgitta Hon kunde inte se någon skillnad, så då var saken klar. Så började hans verksamhet med tennsmide i Hantverksbyn och granne med butiken för tennsmide ligger nu Sveriges Trollerimuseum med gratis inträde för alla intresserade. Har ni tur, så kanske Tim Star visar upp några av sina trollkonster där.

Redaktörens anm.: Att lyssna på Tim, som är en god berättare, är ett stort nöje! Han är som en historiebok och har en ocean berättelser från sitt liv. Nästa stora uppgift för honom är att samla alla berättelser i en bok! Tim antydde att det finns en kontakt som vill hjälpa till med detta. Wow! Det blir något att vänta på!

Text och 3 bilder: Monica Johansson
Övriga bilder: Privat

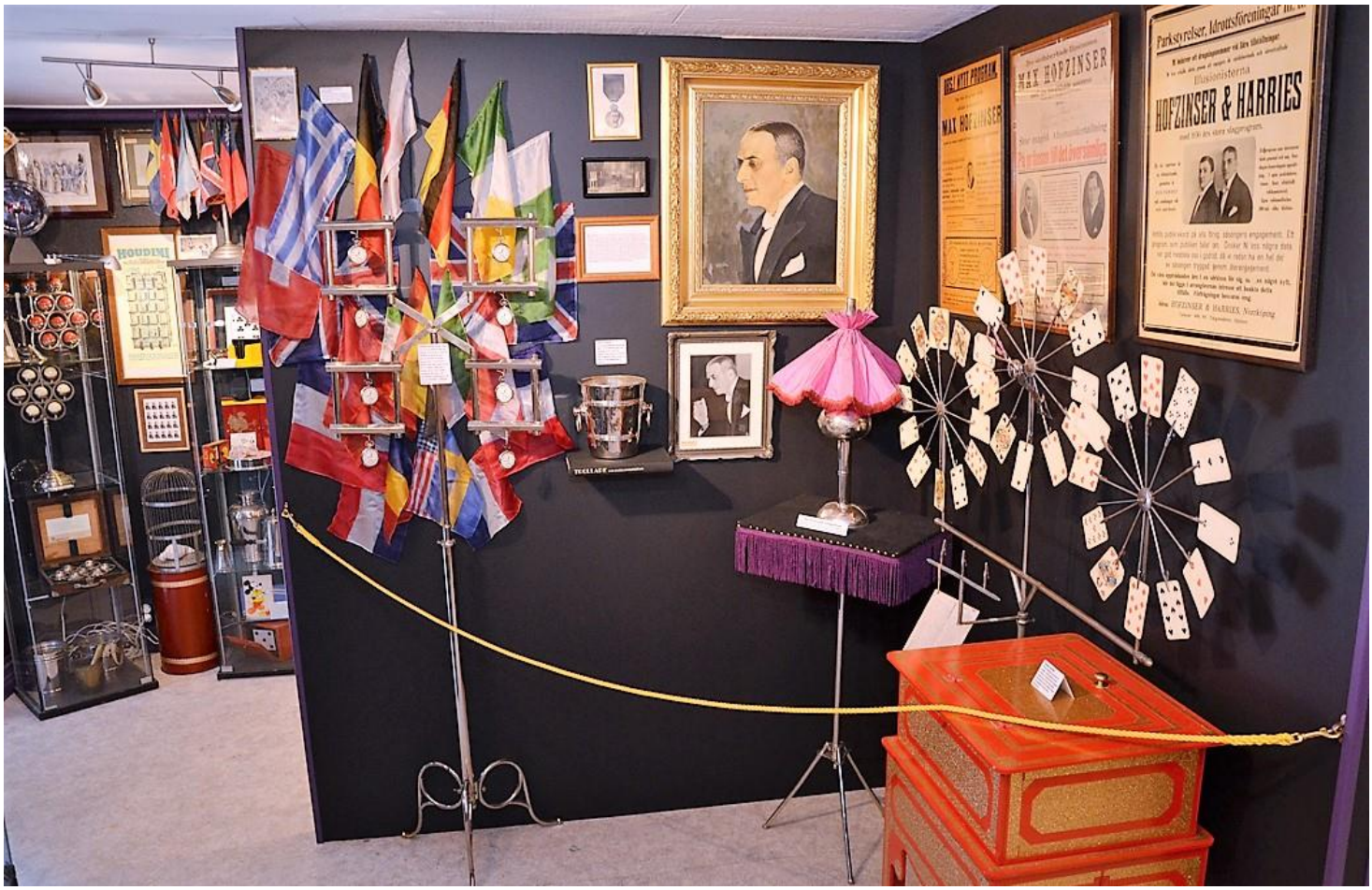

Kolmårdssanatoriet 100 år

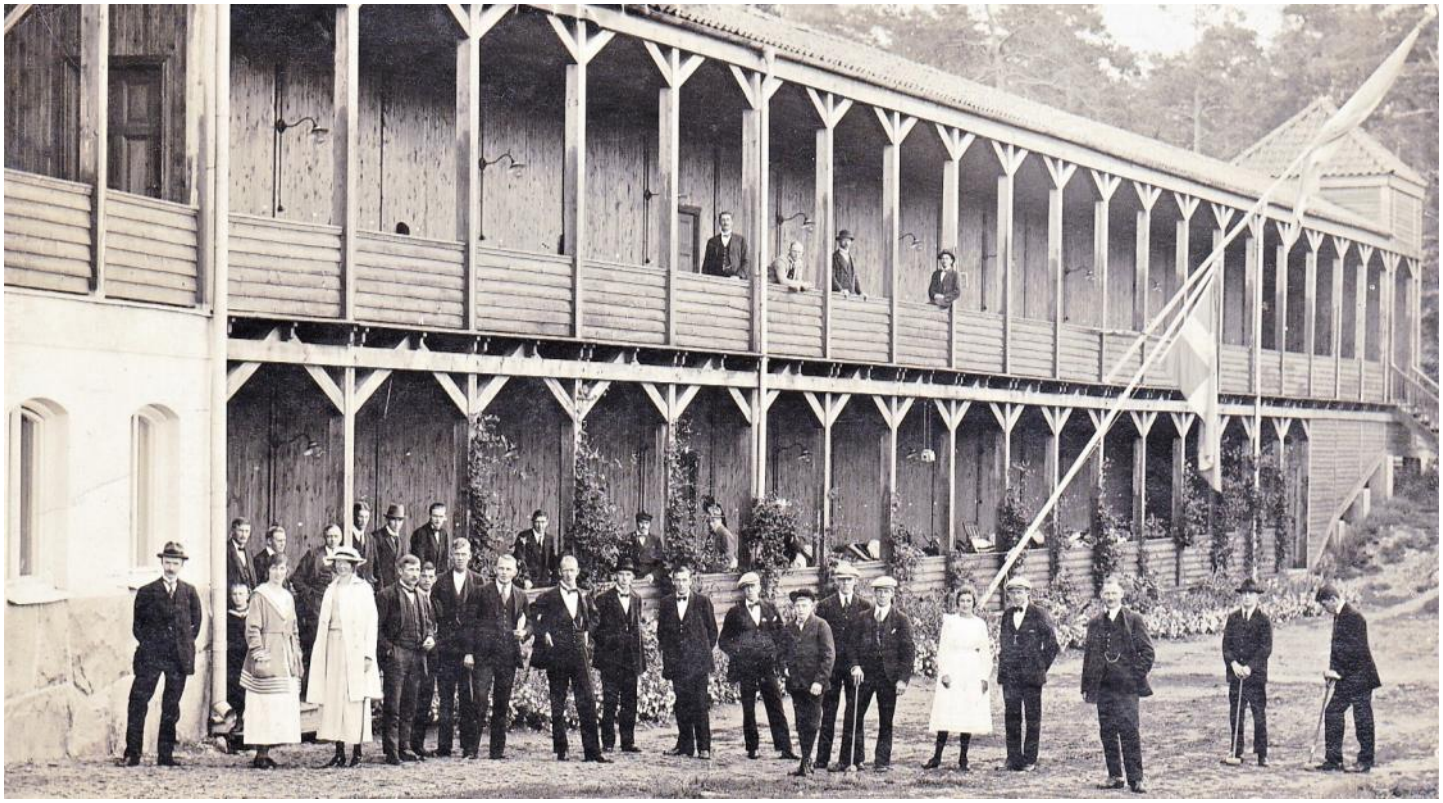

Sanatoriet, gammal uppställning 1921

Tuberkulos är fortfarande den mest spridda infektionssjukdomen i världen. Den orsakas av luftburna bakterier. I Sverige blev den ett problem från 1700-talet och framåt, när människor började bo i städer, nära varandra. I början av 1900-talet dog i Sverige ungefär 11.000 personer per år av TBC, som sjukdomen också kallas. Förutom det lidande som sjukdomen gav, såg de styrande det som en allvarig ekonomisk förlust för landet. Man insåg att den stora smittspridningen mycket berodde på sociala missförhållanden och okunnighet om hur smittan spreds. Därför beslutade man uppföra särskilda sjukhus, sanatorier, där man kunde isolera de sjuka, informera och på bästa sätt försöka behandla sjukdomen. Några mediciner fanns då inte att erbjuda. Den behandling som man kunde ge var frisk luft, vila och näringsrik kost.

År 1912 beslutade Landstinget i Östergötland och Norrköpings stad att tillsammans låta bygga ett sanatorium. Man letade efter en lämplig plats och fann den här i Krokek. Men det blev först en hel del lokalt motstånd. Man var rädd för smitta.

Men 1914 påbörjades bygget, först med att dra en vattenledning från Torsjön. Huvudbyggnaden uppfördes med tegel från Timmergata. En linbana byggdes för att frakta upp teglet från Bråviken. Ungefär 170 man arbetade med bygget. Kostnaden blev 1,2 miljoner.

Huset byggdes med tre våningar, med två vårdavdelningar på varje plan och 186 vårdplatser. Åt söder byggdes balkonger och en särskild ligghall, där patienterna skulle få både vila och frisk luft samtidigt. Dagsschemat innehöll fyra obligatoriska ”liggkurer” för alla patienter.

Vattenledningen från Torsjön

Byggnation av Kolmårdssanatoriet 1916

Forts...

Liggtur

Sanatoriets matsalsinteriör

Golv skuras

Huset värmdes av två ångpannor som eldades med kol. I köket fanns två väldiga vedspisar. Där fanns eget bageri och eget tvätteri. På vinden fanns bostäder för sjukvårdsbiträdena, medan avdelningssköterskan hade sitt bostadsrum som en del av avdelningen. För överläkaren byggdes ett särskilt bostadshus, likaså för syssloman/kamrer och underläkare. Hus uppfördes även för maskinist och för vaktmästare. Där inrymdes också en telefonväxel. Det fanns grönsaksodlingar, hönshus och grishus – ja, det var som ett helt litet eget samhälle.

I april 1918 kunde man ta emot de första patienterna. En hette Vitalis, och hon tillfrisknade, vilket sågs som ett gott omen. Den högtidliga invigningen hölls 26 maj 1918. Men det var svåra tider och brist på både byggmaterial och livsmedel.

Den förste överläkaren var Emerik Danielsson, far till ”Kon-Tiki-Bengt”. Syssloman var Gunnar Waller och husmor hette Katie Meyer. En av de första sjuksköterskorna som anställdes var Signe Hofflander. Hon kom att stanna på sjukhuset hela sitt yrkesliv. Hon beskriver hur de togs emot:

”Vi som började 1 maj 1918 välkomnades med kaffe och tårta. Det låter godare än det smakade. Tiderna var hårda. Kaffet var någon underlig blandning och tårtan hade säkerligen sågspån som huvudingrediens. På något vis var det festligt ändå. Den första måltiden var blodpudding.

Jag fångades in i ett arbete som gett mig stor glädje och som aldrig känts betungande. Över hela sanatoriet har från början vilat en atmosfär av hoppfullt ljus.”

Text: Christina Folkeson

Överläkarvillan

Underläkarvillan

Läkare och sköterskor, grupp ur Agda Bergvalls album

Ett hus och dess historia

För hundra år sedan öppnades i Krokek ett Konvalescenthem för barn. Solåsen var husets namn, ett namn som det behållit tills 2005 då det ändrades till Villa Bråviken. Och åtskilliga barn – och vuxna – har passerat över tröskeln till detta hus med den härliga utsikten över Bråviken!

Kolmårdens konvalescenthem

Flera har hört talas om syster Sigrid, som med fast hand styrde och ställde på Solåsen. Hemmet där ”barn i åldern 3-12 år mottagas i inackordering” medförda ”minst 6 ombyten av underkläder, badlakan, en påse för orena kläder samt en filt...” Den verksamheten pågick till 1963, då Rödakorssyster Sigrid dog. Sedan följde en ”mellanperiod” då huset var både vilohem och senare ett privat boende.

Lekrummet i konvalescenthemmet

Slaviska Missionens konferenscenter

Hösten 1980 hittade dåvarande Slaviska Missionen i Stockholm med missionsledaren Ingemar Martinson Solåsen. Ingemar och hans familj hade letat i norr och i söder efter ett hus, dit man kunde bjuda svenska kristna församlingar, för att förbereda dem för kontakter med kyrkan i öst, i dåvarande Sovjet och Östeuropa. När friheten kom i dessa länder, kunde man även bjuda in grupper därifrån till kurser och konferenser på Solåsen. Huset fylldes åter med ”barn” - i kyrkans värld ibland kallade ”Guds barn”.

Solåsen fyllt av människor från östländer

Villa Bråviken som det ser ut idag

Hem för vård och boende

2005 tog Solåsenperioden slut. Huset såldes till en kyrka i Stockholm, och fick namnet Villa Bråviken. Senare blev det hotell. Det såldes igen och har i år blivit ett hvb-hem för pojkar, i åldern 14-18 år. Hvb står för Hem, vård eller boende och är öppet för barn och ungdomar med jobbiga boendesituationer som nu behöver få sin vardag att fungera. För var och en görs en individuell vårdplan upp, samtidigt som man fortsätter sin skolgång, som för dem som bor där nu handlar om gymnasiestudier. Företaget som bedriver verksamheten heter Omtag AB och ansvarig på Villa Bråviken är Peter Rupp Ekström.

Kontakt med närsamhället

Jag frågar Peter om hur kontakten med närsamhället ser ut - ”jo, vi handlar i butikerna och restaurangerna, besöker vid behov vårdcentralen och har tagit viss kontakt med Råsslaskolan. Några av personalen bor i Krokek och det är positivt. Och vi är positiva till att våra pojkar bjuds in till olika aktiviteter och arenor i Krokek! Ta bara kontakt först med mig.”

> *”Vi är positiva till att våra pojkar bjuds in till olika aktiviteter och arenor i Krokek.”*
> *Rupp Ekström*

Skulle själv vilja bo här

”Hur kom det sig att ni valde just detta hus?” ”Mycket ska förstås stämma när man väljer en fastighet för behandling. Men man kan också uttrycka det så som att jag själv skulle vilja bo där! Om den känslan finns ökar chansen att även andra vill vara där och det gäller såväl pojkarna som personalen.”

Den känslan kan jag förstå, som själv arbetat i detta hus i nära 19 år – och stortrivts! Jag önskar Peter, ”hans” pojkar och personalen allt gott i arbete och gemenskap på ”vårt” gamla Solåsen!

Text: Katrin Bjuhr
Bilder: Privat och från broschyrer

10-årsjubileum på Marmorbruksmuseet och invigning av Fjärilsstigen

En vacker försommardag, den 2 juni, hölls 10-årsjubileum för Marmorbruksmuséet i Kolmården. Många besökare hade samlats för att fira. Åke Wintenby, Christer Ericson och Lars Stjernqvist högtidstalade och gav en kort historik om tillblivelsen av museet, som tillkommit med hjälp av många kunniga eldsjälar och Ulf Svensson hedrades för sin insats att skapa de ekonomiska förutsättningarna. Leif Fredriksson gav en fanfar på sin kornett och spelade sedan Bellmans ”Fjäril vingad…” när vi gick vidare till Fjärilsstigen, som invigdes denna dag intill Marmorbruksmuseet.

Vid insektshotellet Grand Hotel Kryp In presenterade Kent Andersson och kommunens friluftsstrateg Lina Hedmark skapandet av naturstigen och naturum, som kommunen svarar för. Ornitologen och träskulptören Vesa Jussila berättade om sin passion för fjärilar och delade med sig av sina kunskaper. Vesas mycket fina träsniderier av fjärilar med information fanns placerade längs stigen. *(Tyvärr stals dessa ett par veckor senare och har i skrivande stund inte återfunnits - **se sidan 46**.)*

Det bjöds på kaffe med utsökt gott hembakat bröd i den sköna naturen, varefter kommunekolog Gustav Palm-qvist inbjöd till en timmes växtvandring i omgivningarna.

Åke Wintenby, Kent Andersson

Vesa Juissila

Leif Fredriksson

Christer Ericson

Ulf Svensson

Lars Stjernqvist

Marmorbruksmuseet med Naturum och Fjärilsstigen är väl värda ett besök! Öppettider för museet är helgfria tisdagar och torsdagar kl 09-12 samt lördagar i maj-september kl 11-14, stängt lördagar mellan oktober-april.

Text och bild:
Monica Johansson

På promenad i Kolmårdsskogen

Fotograf:
Margaretha Ericsson